

A Vasárnapi Ujság hetenkint egyszer nagy negyedrében egy és fél iven jelenik meg. — Előfizetési díj Buda-Pesten házhoz küldve vagy postal úton külön a Vasárnapi Ujságra félévre 3 ft., a Politikai Ujdonságokkal együtt 5 ft. uj pénzben. — A Vasárnapi Ujság a Magyar Sajtóval együtt (a Politikai Ujdonságok nélkül) félévre 10 ft., évnegyedre 5 ft. uj pénzben. — Az előfizetési díj a Vasárnapi Ujság kiadó-hivatalához (Pest, egyetem-utca 4. szám) bérmentve utasítandó.

Régészeti levelek Ipolyi Arnoldhoz.

III.

A hédervári kápolna Győrben. Siremlékek. Emlék-fölriratok.

Honi művészetünk egy új ága. Egyházi visszaállítás. Miért hagytuk el a régi építésmódokat. A fertő-rákosi kemencze. Wilfing hazánkfa és az üvegfestés hazánkban. Szent László képe. Szerény észrevétel. Fölfedezett régi stallumok. A román-torony ablakai. Miklós szeretei püspök sírköve. Morosini Péter és gróf Schwartzenberg Ádolf sírírásuk. Két prépost egy siremléken. Balásfianum. Berdóczy örkanonok mint a Custodiatus második fölépítője.

Kedves barátom! Eleve tiltakozom a hízelkedés vagy tulságoskodás gyanuja ellen, ha állítom, hogy a különben is bámulandó sebességgel épülő és emelkedő Győrben, majdnem az ország széléről kezd az egyházi visszaállításra (restauratio) új napfény derülni, és hogy az egyházi művészetre nézve egy új korszak küszöbén állunk. Nálunk a művészet egy oly ága bimbózik és gyors hajtásai oly diszes virágokkal kecsegtetnek, melyről be nem bizonyíthatjuk ugyan egész biztossággal, vajjon tenyésztett-e valaha szép honunkban; de azért előre bátorkodunk mondani, hogy szép gyümölcsei nemcsak a szemnek tetszeni, hanem a lelket is nemes irányban emelni képesek lesznek.

Győri megyés püspök ur ő mltsága, áthatva azon égő hitbuzgalomtól, mely a középkori vallásossággal karöltve jár, lassan és minden szemfényvesztő zaj nélkül kezdé a Győrben még épen fennálló góthimolákat régi fényükbe visszahelyezni.

Mit a pogányosító ujjászületési (renaissance) korszak — a remekkorai tisztaság kápráztató ürügye alatt a valódi keresztényit halomra döntve — meghagyott, azt komolyan átgondolt, isteni szellemtől mintegy ihletett tervek szerint régi eredetiségökbe visszaállítani ő mltsága egyik főtörekvése. Ezen szép ügyekezete által nemcsak a jobb és keresztényiebb izlés ébresztetik föl a műkedvelőkben; de az általa oly hön fölkarolt, sőt hatalmas véd-szárnyai alatt kiképzett magyar építészek,

szent László. (Wilfing üvegfestése után.)

képirók, üvegfestő és egyéb honi művészek és mesterek elég alkalmat nyernek az összes haza színe előtt tehetségüket és időnkénti haladásukat bebizonyítani.

Föltünő ugyan, hogy ezen esetben a hátralépés határozott előmenetel; mert valljuk meg őszintén, miszerint nem a román és góth izlés elleni szenvedély vagy el nem ismerés az, mely visszatartóztat ilyen mű építészektől, hanem valódi oka ennek a benső, nagy áldozatokra buzdító hitélet általános tengése. Nem azért nem építetik fővárosunk egyik nagy temploma ezen évezredekre szolgáló, mindent elragadó, minden legkisebb ízében életet lehelő modorban, mivel ehhez értő mesterek nem találhatnának; hanem, mivel a pogánykoru építmények pusztja, ékesség nélküli vékony falaikkal, fész (gipsz) szobraikkal és szobafestészetü diszitményeikkel aránylag mégis kevesebbe kerülnek, és jég-hideg vallásárnyéklatainkhoz meztelenségükben jobban illenek. Ott, hol a vallásosság a polgári jólét alapjának tekintetik, ott még mai nap is foglaltatnak vagy építetnek kimondhatlan költségű, bámulatra készítő keresztényen styllü egyházak, mint azt a kis Bajorországban remek templomokon, és a Rajna partján emelkedő kölni dom folytatásában láthatjuk. Minálunk ellenben, az ország szívében, nemzeti büszkeségünk egyik leendő emléken csak annyira tudunk haladni, mintha szándékunk lenne, azt, mi eddig nagy nehezen elkészült, mielőbb mint szabadelvűségünk és hithidegségünk nagyszerű jelét a disz főváros közepén az utókornak benemvégzett romlakban átengedni.

Bár ne lennének szavaim annyira igazak, mint a mily keserü elmélkedésre készítenek. De hagyjuk el e szomorító képet, és térjünk vissza Fertőnk regényes partjaira, oda, hol a művészet-kedvelő püspök saját rákosi nyaralójában engedé a kemencze-építést, melyből az első magyar üvegfestmények kikerülnek.

Ezen magyartól tervezett, magyartól égetett, magyar egyházfőtől rendelt, egy

szóval tehát az első ilyenemű magyar művet, szent László magyar király, a vallás és nemzetiség dicső hőse gyönyörű képét, nemzeti büszkeségünk ezen méltó tárgyát, magunkénak vallhatjuk.

Wilfing József soproni festő és rajzmester — a külföldön bevégezve üvegfestményi tanulmányait, október 7-én mutatá be a győri buzgó híveknek első sikerült művét, mely mintegy kísérletül a még folytonosan átídomítás alatt levő hédervári kápolna egyik ablakába alkalmaztatott. Ezen mű, bár első próba, sikerültnek mondható, s így lehet reményünk, hogy a gothkori izlés elleni fehér ablakok helyett, eleve csak a győri megyében, utóbb egyéb templomainkban is fogunk honi üvegfestményeket láthatni, mi annál inkább szükséges, mert a tulságig józan fehér üvegeken át eresztett világítás a középkor izlésével annál kevesebbé párosítható, minthogy azon ábrándos alakok tengerének, melyek a minden arasznyi téren elevenített oszlopokon és falakon előbukkannak, csak úgy idézzük elő a tervezett benyomást, ha a különféle színezetű, törött világosság sugaraitól a hatás mérsékeltek. Ezen félhomály fog bennünket az első keresztyének sötét buvó imahelyeire emlékeztetni; úgy leszen nappal is oltárinkon égő gyertyáknak és mécseseinknek értelme.

Mit a román építészet keskeny, magas ablakai által elért, az a virágzó gothikának nyílt, széles és magas ablakainál a verőfényfestett üvegek általi — törése és mérséklése által vala egyedül kivihető. S így az élő és mindent elevenítő hit elvét, mindennek élő képekkel való beültetését — még az üvegekre is vivé át, s ezáltal egy új ágát teremté a festészetnek.

Mindenki tudja, mily nehéz a historiai tárgyak festése, mennyi bajjal járhat vitéz szentet, főleg egy keskeny magas ablak kerete közé szorítani. Itt a tárgyat pompásan sikerültnek mondhatjuk. Az ablak magassága 2° 2' 4"-nyi, szélessége 2' 6" teszen. Legnagyobb részét az ékes állvány és a könnyüdeden emelkedő mennyezet foglalja el, mely fölött a tisztakék égen csillagok tündöklének. A tagozott aljzaton emelkedik a szent bajnok, deli, nemes tartásu, legszebb férfikornak örvendő izmos dalia. Jobbjában tartja a történelmi bárdot, baljával Magyarország czimerével ékített paizsára támaszkodik. Az egyszerűen lilomokkal és ormokkal díszített arany korona-abroncsból emelkedik a violaszínű sapka, melynek ugyanazon színű, hátul lefolyó takarója a király nyakát fűdi. Végtagjait pánczélméz ótalmazza; kurta ujjú zöld mentéjét takarja a jobb váll fölött összekapcsolt biborszínű köpeny. A fülke hátterét zárja a szőlőgerezdekkel és levelekkel átszőtt sárgás függöny. — A talapzat egyik lapján olvashatni:

St. Ladislaus

czimet, alább nagyobb négykaréjban tart egy angyal mondatszalagot ezen fölírással:

Episcopus Joannes Simar

in Rakos ad Paizonem urí iussit

Anno 1860.

Legalul pedig:

Altit Ios. Wilfing Soproniensis.

Az erőteljes alak, a nyílt de majd daczosnak mondható arcz jeles vitéznek benyomásával lepett meg, mely érzésnek utóhangzata is megegyezett ítélettemmel. Egy észrevételt még sem hallgathatok el, nem azon viszketegeből, hogy ezen, pompás színezésében tökélyesen sikerült remekben gáncoskodjam, de nehogy valaki gondolja, hogy azon, czimertanunk elleni kis tévedést észre nem vettem. Magyarország a paizon előállított czimere, a hármas domb koronázott bércezből emelkedő kettős kereszt sokkal későbbi, és csak az ausztrai ház uralkodása alatt kezdett inkább divatba jöni. Ez ugyan nem nagy hiba, de a tökéletesben a kisebb folt is bántja szemünket.

A színezetben meglehet, hogy tévedek, de többszöri vizsga után is ugylátszott, mintha a testszin mind az arczon, mind a kezeken majd telített szederjes tintával bírna. Meglehet, hogy ezen szín előállítására nagyobb akadályokkal jár, minthogy más üveg-

festményeken ezen részek fehérén hagyatvák; reméljük azonban, hogy kitűnő művészünk ezen akadályt is legyőzendí, és igényelen, őszinte észrevételemet barátságos figyelmeztetésnek, nem pedig korholó bírálatnak fogja tekinteni. —

Ismerted barátom! a renaissance kacskaringói, valamint egészen újabb izlésű oltára által jellegétől megfosztott, úgy nevezett hédervári kápolnát, melyben az ajtó fölött lóggó szép szövetképet együtt sokáig bámultuk. Fogadni merek, hogy nem is gyanítod, milyen most ott a tevékenység az oda nem valók kihordásában — és mennyire haladt már a munka a hiányzók helyreállításában. Elhíheted, legkedvesebb foglalkozásom, órákig a munkások közt időznöm, és minden perczen lesnem, mi ujat, mi meglepőt tárand ki előttem a vakolatverő kalapács, a fülkéket töltő és simító téglákat kifesztő vasrud.

Az oltár nyolczszögű záradékának egyik, balra eső, köríve alatt a négyszögű fülke tűnt elő, mely bronz rácsozattal ellátva, egyházi szerek fenntartására szolgál. Egyáltalán láthatni ezen kisdud egyházunkban, mennyivel volt szilárdabb és őszintébb azon négyszögű kövekből való, vakolatlan építés, mint a mai vakolatos ámtítás; mely minden ürességet, egyenetlenséget képes ugyan egy időre fűdözni; de pár év múlva annyi javítást igényel, hogy a drágább építés ezen kellemetlenségtől hosszabb időre fölmentett volna.

A diadalív jobb oldalától kezdve, egész a régi karig 6—7"-nyi mélységű, csucsvü-fülke jött napfényre. Ezek közfalai, mint láthatni, valaha toronykakkal valának ékesítve; de ezek a mindent simító XVII. század művelt bárbsága által lefaragtatván, egyes díszítvényeik, töltelék gyanánt, a téglák közé keveredtek.

A hajóban levő három, utcára szolgáló, ablak alatti helyet foglalja a hat stallum — egyházi karszék — melyek elseje és utolsója 4'-nyi szélességű, a többi 2' 9" nyi. Ezeknek átellenében, a diadalív és a templomba szolgáló nagy ablak közt szintén valami nagyobb stallum helye van. Mindezek márvány-padokkal kiegészítve, egyedüli ülőhelyei lesznek a csinos, páratlan kisdud egyháznak.

A kápolna nyugati oldala jobbján, láthatni a román főegyház tornya egy részét a régi tőfállal (Sockel), két — a hédervári kápolna hozzáépítése előtt az utcára szolgáló — nem egymás fölött álló, körívű ablakot, melyek eredetileg a csigalejtő világítására szolgáltak.

Az itt állott gyóntatószék elmozdítása alkalmával egy márványlap tűnt föl, ezen fölírással:

hic iacet pie memorie pater
in Ep'o reverendus nicolaus
eps. cere'ten. doctor pagine
sacre. fr. ordinis heremitarum
sancti. pauli. qui obiit ana. dni
m.cccc.xxviij. iij. kl. Septembris.

A kő alsó jobb oldalán áll az infulás és püspöki bottal rajzolt alak bő redőzetű miseruhában; a bal oldal egészen üres.

A stallumok üregeiben látható két emlékkő; az első czimere áll jobbról közepén fölfutó szalagból, melyen három fölfelé néző emberfej foglaltatik, ezen írással:

PETRO MOROSINO
TRIVM AVGVSTORVM IMPERATORVM
IN FVNCTIONIBVS BELLICIS BENE MERITO MILITI
POSTREMO VERO IN HOC PRAESIDIO ANNO DNI
MDCXV PIE DEFVNCTO CAPITANEO HOC AMI
CITIAE ET RECORDATIONIS PROTOTIPON POSVIT
IOANNES BREINER.

Ezen kő az ötödik stallum hátfalában találtatott; a hatodikéből pedig e következő fölírást másoltam:

DEO PROPITIO, PARVO CVM MILITE, PARVAQVE EXPENSA. PER
VIM PETARDI ADITV FOEL⁹: PATEFACTO. JLLUS. D. ADOL⁹ COME
A SCHWARTZENBERG. S. C. REGIAE⁹ MA⁹ RVD: SEC: BEL: CONS
VIEN. PRAESII: PRAEF⁹: TOTIVSQ EXER⁹ MAR⁹: SVP⁹ PROPV⁹ HOC RE⁹
RAT. NE AVTEM TANTVM DE PATRIAE (?) BEN⁹: TANTVMQ FACINVS ALIBI
NEG⁹: OBLI⁹: TRAD⁹. ILL⁹ D. J. A MOLART BAR. EIVSD M⁹ BELL
CONS: NEC NON TORM⁹: BELLV⁹: PER VNG⁹: ET AVS⁹: COMOR⁹ Q³
PRAES⁹: PRAEVS: SVPREMVS: HVNC LAPIDEM APPONI JVSSIT, ANNO
OCTAVO POST RECVP⁹: DIE VERO MARTII 29. 1806. JO: BERNIER TE
PRO.

Schwartzenberg Adolf gróf tehát talált bámulót, ki tisztele-
tére ezen követ befalaztatá — hát Pálffyknak emlékét mi tartja
fenn azon városban, mely vitézségének köszönhető a török igátóli
szabadítását?

Minthogy már emlékekről van szó, hadd áljon itt a Custodiat-
us kisebb aijtáján belül fekvő siremlék, melyen *albában* és bő
miseruhában — mise-ing — négyszögű párnán fekvő, hajadon
fejű, oldalt sürűbb és fürtökbe szedett haju két pap látható; ke-
zeiket mellük előtt imára tartják össze. A fölírás így hangzik:

† anno. dni. mcccxcix xxv

die ianuarii. abyt. dus bricii. de Salama 2

— az elsőnek megfelelő sort, valamint a lábakat is földi a lépcső
első köve —

...rie fideles ppoliti huc ecclie Iauriensis

kár, hogy a másik prépost neve a kö által takartatik; de nem lehet
arról kételkednünk, hogy a régiségek iránti kegyeletből ezen nap-
ról napra inkább a lecsiszolásnak kitett szép és igen régi emlék il-
lőbb helyre fog alkalmaztatni.

Tudom, hogy régóta gyűjtöd a Balásfianumokat. Ugyanazon
Custodiatius udvarában, falba rakatott egy diszes, vörös márvány-
lap ezen fölírással, mely közelebről fog érdekelni:

DILECTISSIMIS HAEREDIBVS. B. M.
VIRGINI ECCLESIAE. JAVRINENSI. ET
GRATIS. SVCCESORIBVS. ET LO
CVM. HVNC. AEDIFICIO APTVM FECIT
ET AEDES. HAS. EX FVNDAMENTIS. EX
TRVXIT. THOMAS. BALASFI. CVSTOS
EIVSDEM. ECCLESIAE IAVR. 1612.

A táblát fölül egy háromszögű csúcs zárja, melynek közepén a
jezsuiták jele, a sugaras Szentségbeni IHS foglaltatik.

Hogy ezen Balásfy Tamás által, utódjai számára, emelt épület
nem sokáig állt eredeti alakjában, mutatja a felső emelet folyosó-
ján befalazott emlékkövek ezen fölírata:

DEO INCARNATO
B. M. V.
DILECMIS SVCCES:
ORIB9 DOMVM HANC
AD CUSTODIATVM
ECCLAE CATHED⁹
IAVRIEN9 ASSVMP⁹
B. M. V. A FVNDONE
SPECTEM AD
FVNDTVM VSQ³
EXVSTAM PROPRIIS
EXPENSIS
AEDIFICAVIT
GEORGIVS
BERDOCZY CVSTOS
I
ECCLAE
IAVRIENSIS ANNO
D. 1648

Hova hamarábbi viszontlátásig, Isten velünk.

Rómer Flóris.

Tanacs.

Tanuld meg e leczkét barátom:
Nem lenni, de látszani csak!
És boldog lésszesz e világon!
Uralkodol királyilag!
Im: nyegleség, — mely mitsem áttal —
És fénye mellett hasznai . . .
Gúny és nyomor valódisággal:
Válaszez! — könnyü választani!

Szép élni békében, homályban,
Nem lenni nagy próbák alatt;
Szebb és legszebb: felkelni bátran,
Gazt verni, védni igazat;
Hanem legjobb zajongni: jellem
S szilárdság mindenek felett!
És nagy bölcsen mindig szél ellen
Forgatni a köpenyeget.

Ez a világ egy nagy beteg-ház
Hol annyi ember képzeleg,
Höst, dust s irót csinál az agyláz,
Vannak itt grófok, hercegek;
Rögeszméjénél fogd az embert
Mint ártó műszert a nyelén,
S vezetheted — ha addig nem ment —
Orránál fogva könnyedén.

Csak légy törvényes, azt ki kérdi
Igazságos vagy-e vajjon?
A bölcs ő dolgát tudja s érti;
Más otthon, más a piacon;
Sok ember lett — gyors fordulóban —
Rosz, jó, meg rossz a mint szorult . . .
Hisz a világ nem ad méltóan
Sem pelengért sem koszorut.

Ha költő vagy: csak tüzskölj, tombolj,
És légy üres, — hangzó az ür.
Széppel, szabálylyal mitse gondolj!
Nem is szellem, féket ha tür . . .
A patak is csekély vízával
Malmot hajt és nagy zajt csinál,
Mig a tengerszem mélységével
Csendes a bérz szikláinál.

Mint pap, csak ezt mondd mindig: oh! oh!
S forgasd az égre a szemed,
Sohajts hosszukat mint a fuvó . . .
S a hívek lelkét megveszed!
Csak szót szót, lengőt, pengőt, cifrát . . .
Csak füstöt, nem zsarátnakot . . .
S meglelted a híresség nyitját
S a nyegleséget áldhatod.

Bár ki s mi légy: csinálj tolongást,
Dobszó mellett áruld magad!
És drágán fogsz elkeln, meglásd . . .
Mert vak s bolond mindig akad.
Közöld jól a vágást: hogy átjus
A nyaktörő uton, tetőn;
Derék ember maradt Pilátus,
Mig a szent felfeszítve lön.

Tanuld meg e leczkét barátom!
Nem lenni, de látszani csak,
És boldog lésszesz e világon,
Uralkodol királyilag!
E tudományban nagy haszon van,
Aranyat érő szók ezek;
Kövesd, ha tetszik! — Én azonban
Nem követem, bár elveszek!

Tompa.

A vajda leánya.

Történeti beszély P. SZATHMÁRY KÁROLYTÓL.

(Vége.)

III. Az utolsó kérés.

A verseny megkezdett. E körülményekhez alkalmazott s in-
kább a tömeg elfoglaltatását célzó játék, melyet Bethlen Farkas
derék krónikásunk bőven leír, nem bir annyi érdekléssel, hogy ol-
vasóink figyelmét részletekkel fásaszszuk.

Elég a végeredményt tudatnunk. A kiválasztott tizenkét magyar hajdu, a tizenkét oláh ifjuval jó darabig siker nélkül küzdött, többen véres fejjel hagyták oda a csatatér, végre egy szerencsés ítés, mely az oláh ifjak legbátrabbját földre teríté, ez utóbbiak ügyét véglegesen eldönté. A többiek bátorságot veszve, megfutamodtak a vérszemre kapott hajduk előtt s az üldözés csak a várkapunál szünt meg, hol az oláh örök a hajduk bemenetelét megátolák. *)

Ezalatt a szép Flórika szembetünö buzgólkodást fejtett ki a löverseny készülétei körül.

Hirtelenében czéltáblát állított fel s közvetlenül a mellé golyófogót hányatott, hol a jelző helyét, ki a lövések sikerét tudassa, maga vállalá el. A vajdának, ki a versenyre lejött s a győztes hajdukat gazdagon megajándékozva csak most bocsátá el, ki leányát a golyóktól félté, semmi reábeszélése sem vonható el őt onnan.

— Nem — erősíté Flórika. Itt részrehajlatlan bírónak kell lenni s ez csak én lehetek.

A lövés megkezdett, oláh és magyar ifjak felváltva lőttek s mondhatni, versenyző ügyességgel. A czéltáblát több golyó átfurta már. De az arra festett alak szívére rajzolt középpontot még nem találta senki.

Flórika többször jelzett s beszaladt, a lövések eredményét megnézni. Aztán újra helyére sietett.

Most következett a Barcsai lövése.

— Szerencsét kívánok lövésedhez — mond a leánya — miközben az ifju kezét forróan megszorítá — de várd be, míg a czéltáblához értem, magam akarom látni az eredményt.

— Csak a fekete pontra nézz — mond vidáman az ifju, — a siker bizonyos!

Aztán bevárta, míg Flórika a golyófogó hátamegére ért, fegyverét lövésre emelte s czélozott.

A fegyver eldőrdült, de hangját egy elhaló sikoltás s a czélhoz legközelebb álló népnek vészes kiáltása követé.

Barcsai rosztat sejtett s ő volt első, ki a czéltáblához ért.

A vékony deszka épen a fekete ponton volt átfurva, de hátamegett a vajda leánya fekdült szíven löve, elhaló szemekkel. — Kezét Barcsainak nyujtá

Ne vádold magad — mond lassu hangon. — Az én akaratom volt. Nem lehettem boldog kezed által, legalább az által kívántam meghalni. Egy kívánságom van: engedj számomra egy helyet őseid sírboltjába!

Barcsai nem tudott szólni, szép férfias homlokán kidagadtak az erek, szívének közel érzé a szánalom miatti megszakadáshoz.

Most a vajda is megérkezett. A tény Barcsai tévesztésének tartá s atyai dühében pallosát emelte reá.

— Ne bántsd őt — sikoltá a leány. Nézd, a golyó a czélt furta át, én akarattal álltam a czéltábla hátamegére.

— Oh leányom, kedves egyetlen gyermekem! — kiált a vajda

kardját elvetve s leányára borulva. Mi adott neked okot e szörnyű tetterre?

— Ne kérdd azt — mond a leány elhaló hangon. Még néhány pillanatom van, az idő drága. Te egy kérésemet még megtenni ígérted.

— Oh mindent, mindent csak ne hagyj itt, gyermekem! Csak szólj! kiáltja a vajda, leányát keblére szoritva.

— Ne bántsd . . . a magyart! Sohajtá a leány s kiadta nemes lelkét.

* * *

Mihály vajda ki is békült a magyarokkal, de ez nem menti meg őt. Ki egy éjen a magyar, másan a lengyel koronáról álmodozott, egy szép reggelen orozva meggyilkoltatott azok által, kiknek segítségére sietve, oláhországi trónját elhagyá.

És a nemzetiségek egymás ellen torzsalkodásának eredménye lett, hogy a belküzdelmek közben legjelesbjeiket elveszték, az ország pedig, minden harczczal alább alább súlyedt tekintélyben, jólétben.

Vallás, nemzetiség oly eszmék, melyeknek kiirthatásától nem félhet senki. Az igazság magva égben van elvetve. A keresztyénség, a protestantizmus példája bizonyítja ezt.

Féljete az álprófétáktól, kik e szent eszméket egyik félnek a másik elleni ingerlésére használják.

Ők szenvedélyt akarnak felkölteni, mert jól tudják, miként szenvedélyes játékosok között elvégre is a kártyaárus nyer, ki ugyan nem játszik, hanem hidegen számít.

Ők szenvedélyt akarnak felkölteni, mert jól tudják, miként szenvedélyes játékosok között elvégre is a kártyaárus nyer, ki ugyan nem játszik, hanem hidegen számít.

Pápai Páriz Ferencz.

Egy nagyhirű régi magyar tudós!

A kitünő jóságú forrásokban és üdvös hatású gyógyvizekben, sóban, sokféle természetszépségben, aranyban, s az aranyból is drágább jó honfiakban, egyaránt gazdag kedves testvérháza, a bérczes Erdély nagy fiai közül hadd mutassuk be e lapok hasábjain arcképét és életrajzát azon férfinak, ki lángoló honszerelme, sokoldalú tudományossága s halála órájaig soha nem szünt lankadatlan munkássága által a hü és munkás honpolgárnak, a tudomány emberének, s a kitartó lelkes tanárnak örökké mintaképe maradand.

A minden felekezett által egyiránt becsült és tisztelt Pápai Páriz Ferenczről akarunk itt megemlékezni, s olvasóink lelkében nemcsak újra fel akarjuk eleveníteni emlékezetét, de helyet is akarunk neki adni kitünőbb férfiaink sorában, melyet magának soha nem avuló becsü munkái által kivívott.

Pápai Páriz, vagy a mint közönségesen nevezetik, Párizpápai Ferencz, született Erdélyben, Közép-Szolnok vármegyének Deés városában 1649-ben. Nagyapja Páriz Ferencz tisztos polgár és kereskedő volt Pápán, ennek fia Imre, — ki születése helyéről elszármazván, első kapta a Pápai melléknevet — kitünő tudománya és általános műveltsége folytán deési lelkipásztorrá, majd esperessé, később II. Rákóczy György erdélyi fejedelem udvari első hitszó-

PÁPAI PÁPAI FERENCZ (52 éves korában).

*) Volfgangi de Bethlen Hist. Trans. 10-ik könyv 519—521 lap.

nokává, nem különben Gyulafehérvárott — az erdélyi fejedelmek akkori székhelyén — főprédikátorrá lön. Felesége, Kávási Krisztina, nemes származású asszony volt. Ők valának a mi Párizpápai szülei. Ámbár a gyermek Párizpápai még tizenegy éves korában elveszté atyját, ki gyermek- s ifju-korának legfőbb támasza leendett: (halálát Horányi 1666-ra teszi, miből Ferencz részére 15 év kerekednék ki) neveltetése mindazáltal meg nem akadt, mert a gyermek jeles tehetségeit sejdítő rokonok és jó barátok szorgos gondviselésük alá vevén, Maros-Vásárhelyre, majd innen a gymnasialis osztályok bevégezte után tanulása tovább folytatása végett Nagy-Enyedre a Bethlen-féle kollegiumba vitték.

Itt alig töltvén még be életének 15 ik évét, már is bevéteték az ugynevezett tógás diákok sorába, s a nagy-enyedi kollegium akkori időbeni jeles tanárainak u. m. Csernátoni Pál, Nadányi János, Csengeri István és Enyedi Sámuelnek gondos vezetése alatt a tudományokban csakhamar oly szép előmenetelt tett, hogy ottani különféle iskolai hivatalok dicséretes viselése után 21 éves korában teljesen érett volt arra, hogy a lipcei s más szászországi egyetemeket és akademiákat meglátogassa. — Lipcsében az orvosi tudományokat hallgatta, onnan Oderai Frankfurthba — hol legtovább időzött — majd Marburgon át Heidelbergbe költözött, hol bölcsészettudorral avattaték, egyszersmind szerényen visszautasítván a bölcsészeti tudományok tanárságát, melylyel a heidelbergi akademiában megkínáltaték.

Heidelbergből Helvéciába Bázalbe utazott, hol két évet töltvén, azalatt Glaser, Gernler, Zwinger, Wettstein, Bauhin és Hoffmann híres tanárokat hallgatta, s kitünő tehetségei s fáradhatlan szorgalma által azok szeretetét annyira megnyerte, hogy azok őt, a tanítványt, barátságukra méltaták s midőn 1674-ben okt. 20-dikán orvostudori rangra emelteték, egyszersmind a „bázali orvosi kar ülnöke“ igen megtisztelő czimével is földszitteték.

Helvéciából eljötté előtt Hottinger theologussal és Muralt orvostudorral, Schaffhausenben Peyer Konrád szintén orvostudorral kötött szorosabb barátságot.

Elérvén 1675-ben szeretett magyar hazája határait, midőn Erdélybe Debreczenen utaznék keresztül, a debreczeni tanács őt a városi főorvosi állomással kínálta meg, melyet azonban ő, daczára az ajánlott fényes fizetésnek, el nem fogadott, minthogy addig szerzett szép ismereteit tulajdonképeni hazája, Erdély javára kívánta szentelni, hol is a neki Apafi Mihály erdélyi fejedelem által ajánlott nagy-enyedi kollegiumi tanszéket 1675-ben elvállalván, a görög nyelv, természettan és logika tanárává lön, mely tisztét hazájának folytonos nyugtalanittatásai, különféle háborúk, ellenséges berohanások, magának Enyed város számos polgárainak szánandó lemészároltatása, a tanuló ifjuságnak ellenség elleni fegyverre kelése s szétszéledése közben teljes 40 esztendőn át fáradhatlan szorgalommal, csüggedetlen buzgósággal s munkássággal töltötte be, elfelejthetlen örök dicsére az erdélyi tudományosság javára

több századon át oly sokat tett nagy-enyedi kollegiumnak és a sok izben szenvedett, újabb időben is elpusztított lelkes népü Enyed városának.

1716-ik évi sept. 10-én 67 éves korában hunyt el hazája mély fájdmára a jeles Párizpápai, kiről egyik irodalom-történeti buvárunk, a mély tudományu, roppant munkásságu kegyes rendi szerzetes Horányi következőleg emlékezik: „Párizpápai 40 évig tartó tanárságával nevének halhatatlan dicsőséget szerzett, ő latin, görög, német, francia (Veszprémi szerint még héber) nyelveken tudós, jeles költő, kitünő bölcész, történész és theologus, a gyógytudományban Erdély Hipocratese volt.“

Párizpápai kétszer lépett házasságra, mely mindkettő boldog volt, s ezen kettős házasságból, négy gyermekkel áldaték meg.

Első felesége, Székalmi András, Apafi fejedelem udvari miniszterének s a török udvarnál követének Anna leánya volt, kitől 1689. évi május 1-ső napján született legöregebb fia Ferencz, ki később Erdélyben szintén kitünő orvossá vált, második felesége Nyirő Judit nevü kitünő asszony volt, kitől születtek: Krisztina leánya, ki szászvárosi lelkész és dékánhoz Nádudvari Péterhez ment férjhez, kiről azt írja Horányi, hogy „szentirásbani jártassága, ékesszólása által az övéi közt csodálat tárgyaként tündöklött.“ — Továbbá Imre és András fiai, kik közül András ugyancsak orvossá, Imre pedig theologussá lön.

Páriz pápáinak sok kötetre terjedő munkái közül, melyek nagyobb része kitünő tudományos értékkel bír, s melyek mindannyian igen szép, akkori időben, mondhatni, meglepő magyar nyelven vannak írva, csak a következő, magyar nyelven írottakat legyen elég említenünk:

1) *Pax Animae.* A lélek békeességéről és elme gyönyörűségéről való Trakta. Kolozsvárt, 1680.

2) *Pax Corporis.* Az emberi testnek belső nyavalyáinak okairól, fészkeiről, s azoknak orvoslásának módgyáról való Trakta stb. Kolozsvárt, 1690. Lőcsén, 1692. — 1701., újra Kolozsvárt, 1756.

3) *Pax Aulae.* A bölcse Salamon egynehány válogatott reguláinak rövideden való előadása, melyek az embernek itt az életben való bölcse magaviselésére, kiváltképen a Méltóságban és Méltóságok előtt szükségesképen megkívántatnak. Kolozsvárt, 1696.

4) *Pax Sepulchri.* Idvességes és igen szükséges elmélkedés arról, miképen kellessék embernek mind keresztényen élni, mind pedig idvességesen meghalni. Kolozsvárt, 1698. és 1760.

5) *Pax Crucis.* Szent Dávid királynak és prófétának CL. sőtári, melyek a szent Lélek czélja szerint százötven könyörgésekben kimagyaráztatnak. Kolozsvárt, 1710.

6) *Izsák és Robeka házassága,* magyar versekben foglalva. Kolozsvárt, 1703. és 1767.

7) *Könyvnyomatás Mesterségének tanulásáról és folytatásáról.* Tóttalusi Kis Miklós emlékeztetire írott versek. Ezt a derék Bod Péter adta ki Párizpápai kéziratban levő munkáiból 1767-ben „Erdélyi Feniks“ czim alatt.

8) *Romlott fal felépülése* avagy a magyarországi és erdélyi Ekleziának Historiája. Ezen munka Debreczenben már sajtó alatt volt, ugyancsak debreczeni tanácsnok Bernard Jánosnak ajánlva, midőn Caraffa Debreczenre rárontván s a városra sarcot vetvén, ezen megbecsülhetlen munkát még születésében elnyomta. Ugyanezt a művet (Rudus Redivivum czim alatt),

Páriz Pápai Ferencz (1782-ben megjelent) Szótárának czimképe.

azonban első átdolgozásban s nem is oly bőven latin nyelven korábban kiadta már először Szebenben 1684-ben, s halála után is kiadatott az Zürichben 1723-ban, melyhez hozzá csatoltaték Párizspái életrajza is. Ezekén kívül adott még ki Kolozsvárt 1695-ben latin nyelven *Czimertant* (Ars Heraldica) is, s számos *gyászbeszédet*, mik közt az Apafi fejedelem és felesége Bornemisza Anna felett tartott hőkölteményalakúak legnevezetesebbek. Szintén említést érdemel *apai utasítása* Ferencz fiához, midőn az 1710-ben további kiképezése végett külföldi akademiákra utazott.

Mindezeket azonban általános használatánál s roppant becsénél fogva messze fölülmulja, a Párizspái ideje óta örökösén használt azóta, több kiadást és átdolgozást látott latin-magyar szótára, *Dictionarium latino-hungaricum*, mely először Lőcsén 1710. majd gr. Barkóczy Ferencz esztergomi érsek által újra 1760. vagy 1762-ben Nagy-Szombatban adatott ki. Mi már maga is azt bizonyítja, hogy e roppant gonddal, 15 egész esztendőn át a korábban Szenczi Molnár Albert nagyhirű tudósunk által kiadott hasontalmu munka alapján készített, azonban néhány ezer szóval bővített nagy szótár általános becsültetésnek és használatnak örvendett. Lefordították az oláh nyelvre is, melynek a trinitariusok balásfalvi zárdájában talált egyetlen példányát ugyancsak Barkóczy érsek 300 rhénes forintot vette meg. Ezen becses szókönyvet a derék festő Csernátóri Bod Péter szükséges adalékokkal bővítve szebeni hitszónok *Felmer* segítségével német magyarázattal együtt kiadta N.-Szebenben 1767-ben. Ujra kiadatott az Pozsonyban és Szebenben 1801-ben, melynek II. magyar, latin és német részét *Eder József Károly* készíté. Ezen utóbbi kiadása szótár mellé rendkívül becses mellékletek vannak csatolva, minők: az egyháztörténetben, különösen a magyar királyok végzéseiben, történettanban, és a magyarországi törvényezikkekben előjövő szokatlanabb szavak magyarázata, ez utóbbiakra nézve a helyek megnevezésével, továbbá a magyar nyelvben használt keresztnévek magyarázatai, régi magyar pénzek értéke táblázatokban, nem különben a görög és római pénzek értéke, a magyar pénzek értékével összehasonlítva, mint szintén a római feliratok, köveken, pénzekben előforduló jelek és a jogtanban használt rövidítések, és az alchymiai jelezések teljes és pontos magyarázatai és a római kalendarium, melyek a mint egyrésztől szerzőjüknek a régi klasszikusok munkáiban és egészben véve a régi irodalomban általános jártasságát bizonyítják: addig másrészt a szótár használhatóságát rendkívül becsessé teszik, s Párizspái szótárát minden minálunk mai napig megjelent latin-magyar szótárak fölé helyezik. Szintén igen becses mellékletét képezik még ezen szótárnak a sárospataki híres tanár Csécsi János helyesírási jegyzetei, melyek először Lőcsén 1708-ban, később Szebenben 1767-ben és 1782-ben adtak ki.

Ezen kétségbevonhatlan becsü munkálatai Párizspáit a XVII. század egyik legjelesebb nyelvtudósává avaták. Róla Ferenczi Zsigmond Jakab, sz. Benedek rendi tag, „Magyar irodalom és tudományosság története“ czimű 1854-ben kiadott könyvében azt mondja: „E század (XVII.) végén Párizspái volt a legjelesebb philologus. Nehezen fog találkozni honunkban tudós, ki érdemeit kellőleg ne méltányolná.“ Mihez csak azt adjuk még, hogy: *Párizspáit és nagybecsü munkáit az összes magyar nemzet, míg csak él, mindig örömmel és büszkén vallandja sajátjának.* *) *Kátai Gábor.*

S álljon most itt a komoly adatok után egy kis regény!

Elmondók a tettekben gazdag életrajzot, melyet a nemes lelkű tudós örök dicsőségéhez kiegészítésül megőriztek a jövő számára a hálás egykoruk; illik hogy az arczképhez mellékeltek másik kép magyarázatául elmondjuk azt is, a mit fölöle számunkra fentartott a monda.

A monda szerint Pápai Páriz Ferencz a kis Württemberg fővárosába, Stuttgártba ment tanulmányai folytatása végett, a hol is igen regényesen ismerkedett meg egy fiatal, deli természetű, tündér szépségű honfiával, a bájos Pietrozával, ki Máramaros hasonnevű bérezéről nyerte nevét.

Ezen hazájából Stuttgártba került s egy diákos esiny következtében más tárgy helyett a collegium falai közé csempészett havasi rózsá csaknem só-bálványokká változtatá a diadalukon örülni

készülő jókedvű ifjakat, midőn karcsu délceleg természetét rejtő női ruhájában eléjük állott s kinyilatkoztatá, hogy ő nem nő, mint ruhája hazudja, de férfi, s nincs más óhajta, mint a dicsőséget ígérő tanulói pályát velök együtt futni meg, s a lebüvölt ifjak közül Páriz Pápai választá ki, hogy az neki az ismeretlen nehéz pályán tanítója, vezére, Mentora legyen.

A derék Páriz éjt napot egygyé tett arra, hogy tanítványára büszke lehessen, s czélját el is érte, mert osztályának elsője s diszelen a vasszorgalmu Pietroza.

Midőn azonban fényes sikerrel letett vizsgája után honába küszölne Páriz, s a három évvel azelőtt elhagyott hon viszontláthatásának kéjeit ihletett lélekkel festené barátja előtt: ez szenvedélyesen rohant keblére, s esdekelve kérte, hogy vigye őt is magával, mert nélküle üres neki a világ, s Páriz nélkül ő csak tehetetlen holttetem.

Páriz elragadtatással ölelte magához a szerető szívü szenvedőt, s fogadást tön, hogy csak a sir választja el őket egymástól.

A két vándor-barát utját a pietrozai havas bérczek felé vevé, melyek midőn feltűntek, Pietróza a viszontlátás gyönyörében felsikoltott, s midőn elhagyott szülei lakhelyéhez közeledtek, hátrahagyá egy kissé Párizt, hogy tanu nélkül röplhessen az édes anyai karok közé.

Itt, szülőite földén újra női ruhába öltözve fedezé aztán fel Páriz előtt, hogy ő nem férfi, de csakugyan nő, mit aztán azzal bizonyított be, hogy Páriznak nejevé lön.

Később aztán, midőn drága kincsénél drágább hagyományát, dictionariumát, készíté Páriz az utókor számára, a rendkívül fáradságos munka folytán elvesztvén szeme világát — felesége segített neki e nagyszerű munkában, s valahányszor egy szót leirt, mindig egyet ütött a *sarkantyuval* az asztalra (azon sarkantyuval, melynek tarajával egy Párizt bántalmazó cseh tanuló társuknak Stuttgártban ugy a hátába véste e szavakat: „Ne bántsd a magyart,“ hogy a vér mindenütt serkedezett utána) ezzel jelentvén a világtalan bölcsnek, hogy mondhat már új szót tolla alá. *) *Kátai Gábor.*

Böngészet az élet és tudomány mezején.

(Folytatás.)

— Sokratest közhelyen valaki megrugta. Miért nem ütöd vissza? mondja neki egy a jelenvalók közül. Hát — válaszol a bölcs — ha a számár megrug, visszarugjam-e?

— Egykor mérgesen szidván Sokratest neje Xantippe, Sokrates kiment a házból, s nyugalmasan leült az ablak alatt. Ez a nyugodtság is bántván a zörgő asszonyt, az ablakból mosadékkal leöntötte férjét. A bölcs hidegvérrel ennyit jegyzett meg: tudtam, hogy a mennydördés után eső is fog esni.

— Egy *Chiosbeli* öreg Spártába jött, de mielőtt a tanásteremben megjelent volna, szégyelvén ősz hajszálait, feketére festette be. Elbeszélvén követsége okát, Archidam ekkép válaszolt: miként mondhatnál te igazat, ki a hazugságot nemcsak lelkedben, hanem fejedben is viseled.

— *Hiero* fejedelem kérdezte *Simonidest*, mondaná meg, mi az Isten? Adj — ugymond *Simonides* — a gondolkozásra egy napot. Másnap eljövén, a bölcs ismét két, később három napot kért a gondolkodásra. Hieró a halogatás okát tudni akarván, a bölcs így válaszolt: minél mélyebben vizsgálom az Istent, annál megfoghatatlanabb lesz előttem az istenség eszméje.

— *Antisthenes* hibáztatta azért az embereket, hogy midőn edényt vásárolnak, jól megvizsgálják azt kívül-belől, s midőn barátokat választanak, azoknak életmódját nem vizsgálják meg.

— *Samariát* *Benhadád* megszállván (2. Kir. 6, 25) oly éhség lett a városban, hogy egy szamarfej 50 ezüst garason kelt, az anyák fiaikat ették meg. Mantua ostromakor egy egér egy aranyon kelt.

— *Krates* a szerelembetegeknek orvosságul az éhezést ajánlotta. Kopald ki magad — ugymond, ha beteg vagy a szerelemtől, ha az nem használ, várj az időtől; ha az *sem felejteti* nyavalyád, hátra van a kötél, akaszd fel magad.

— Megmondották a legbölcsebb emberek: szabad ember más nincs senki, egyedül a bölcs ember. Mert mi a szabadság? Jog, ugy élni mint akarsz. De hát ki él ugy, a mint akar? egyedül ki a helyest követi, kötelességének örül, életmódja rendes, ki a törvényeknek nem félelemből, de belső meggyőződésből engedelmeskedik etb. Csak az ily bölcs ember az, ki nem tesz semmit akaratlanul, fájjalva, kényszerítve, de szabadon. (Vége következik.)

*) Források: *Stephani* [Wessprémi] *Succincta medicorum Hungariae et Transilvaniae Biographia*. Centuria prima. Lipsiae 1774. pag. 124. — *Alexis Horányi* *Memoria Hungarorum et provincialium scriptis editis notorum*. etc. Pars III. Posonii. 1777. pag. 32. *Francisci Párizspái* *Dictionarium latino-hungaricum* etc. locupletatum intentione ac labore *Petri Bod*. Posonii et Cibinii 1801. s más kisebb rendű írók.

*) Ez egész mondat körülmenyesebben s regényesebb alakban olvashatni egyik novellistánk, *Paulikóvics Lajos* „*Rajzok a hajdankorból*“ czimű 1855-ben megjelent munkájában, de e tényre látszik vonatkozni azon rajz is, mely — mint szintén a fentebb közölt arczkép is — hű másolata azon rajznak, mely Párizspái dictionariumának elején megjelent (a Bod Péter által kiadott és Szebenben 1782-ben nyomtatott szép kiadásban), s mely ezen alakban kétszeresen érdekelheti a mai olvasóközönséget. — K. G.

TÁRHÁZ.

Kakas Márton levelei.

XVI. Csongrádi névtelen levél.

CXXXIV. „Haynau-album.“

Csongrád, nov. 11.

Miután a sasokkal elbántunk s a macskazene-saison utcunque bevégezni látszik körutját, következnek a spitzlik felfedezései. Mi az a spitzli? Az egy olyan gonosz ember, a ki szép szín alatt kiveszi a hazafiakból, hogy miről gondolkoznak? azt rögtön besugja a politzeynak, s kap érte évi fizetést — busásan. Rettenetes hivatal, ha igaz. Hanem hogy miért adjon az érdeemes politzey milliókat ki azért, hogy megtudjon valamit, a mit ingyen is szemébe mondogatnak neki? azt bizony nem tudom. Hiszen csak a hírlapokat kell sorban olvasnia, csak a közgyűlésekben egy székre leülnie s megtudhatja minden beléptidij nélkül, hogy mi bizony és minden magyar ember, még ha magyarul nem tud is, jobban szeretjük hazánkat, mint életünket; gyűlöljük az elmult rendszert, mint az eredendő bűnt; ohajtjuk a szabad intézményeket, nem győzzük a fölösleges terheket, nem engedünk elvenni semmit, a mi a miénk; s nemzetünkért élünk halunk! Mit akarhatnának hát megtudni? Magyar ember nem jár kel titkokkal a gyomrában; a mi a szívén, az a nyelvén. Mire való volna itt a spitzli? Nem megmondta-e ezen dolgokat ezéltől egy évvel, két évvel minden lapszerkesztő a rendőrfőnöknek szemtől szembe? Kellettek ide titkos kihallgatók? Oh bizonyára, a hol olyan nagy a férfibátorság a szabad szó kimondására, mint nálunk, nagyon rossz keresetük lehet a kémeknek, — ha vannak. Hogy velünk egyet nem értő, másfelé érdekelt emberek vannak, kik összeülnek egyik másik főhivatalnokkal, szörnyűködni a kávéházban hallottak fölött, azt hiszem; — de hogy azért a kormány nekik pénzt adjon, azt nem hiszem. — Oh nem. Kérem alássan, a Bach rendszer alatti kormány azért fizette a megye főnökeit, szolgabíróit, rendőrhivatalait, hogy neki így referáljanak: Magyarországon mindenki nyugodt és boldog, a nép uszik a jólétben és a miniszterekért imádkozik; a táblabíró meg van ijedve és hallgat. Csend, rend és megelégedés mindenütt! — És ha akadt egy kerületi főnök, ki elég bátor volt a kormánynak azt mondani: „az nem igaz, a nemzet zugolódik; így és így beszélnek és még majd tesznek is!“ de hogy adtak neki érte pénzt! sőt azt mondták neki: „mein Herr! a többi négy kerületben boldogság és öröm virágzik, csupán a tiedben van elégtelenség; eszerint te képtelen ember vagy!“ s elcsapták a hivatalából. Ugyan mire kellett volna nekik a spitzli? kik rendszert csináltak az önámításból. — De hát a Haynau-album? Az már csak tény? Megmondom, hogy mi az a Haynau-album? Ez egy *üdvözlő verszet*, mely kömötszetben a nevezett tábornok köszöntésére jelent meg. A vers, az igaz, hogy nagyon gyöngé. Tartalma az, hogy az érintett hadvezér ime helyreállítja a rendet és nyugalmat stb. Ez alá van írva mintegy háromszáz embertől, a kik közül legalább kétszázkilenczven tökéletesen ismeretlen név; mint mondják, kis szatócsok, külvárosi suszterek, kurtakocsárook s más efféle osztályu urak. Egy-két ismerős nevet is találni köztük, a kiket az ember kissé megmosolyog. Az egész dolog 1860. végén nagyon humoristikus színezetű. Ebből támadt aztán az ugynevezett feladók sorozata; de az már régen tulszárnyalta a Haynau-album törzsvendégeit; ez már az ezeresben jár. Minden osztály, minden kissé emlékezetes nevű ember bele van sorolva; különösen kijárt a részük a kávéosoknak, vendéglősöknek és a prókátoroknak. Eleinte elszörnyűködött az ember rajta: „hát ez is? hát még ez is?“ utóbb aztán annyira egyetemessé lett a kategoria, hogy az ember átlátta, hogy hisz ez csak privátmulatság. Egyszer egy társaságban egy igen derék barátom szörnyen bizonyozott rajta, hogy de kell ebben valaminek lenni, mert ime ő kapott egy névtelen levelet, meg is mutatta, s abban igen sokan voltak rendőrkémekül kijelentve: — még nem végezte a speechet tisztelt barátom, midőn levelem érkezik, felbontom s elolvasván, odanyujtom neki: „ne kedves barátom, itt van a levelednek a párja, ugyanez a kézirat; csak hogy itt már te magad is benne vagy a sorozatban.“ Ekkor aztán ő is rátért, hogy talán még sem olyan hitelesek ezek az anonym levelek. Most olvasom több lapban egyszerre, hogy egy ügyvéd, kit szintén kémnek hirdettek, sans facon, minden teketória nélkül azt mondja e hir terjesztőinek, hogy ha ezt be nem bizonyítják fölé, hát „alávaló gazemberek.“ A kifejezés nagyon inparlamentaris, a phrasis nagyon nem irodalmi, a védelem nagyon drasztikus, hanem a helyzetet borzasztóvá teszi. Ha már most valaki ezt a hirt tovább adta, micsoda képpel találkozik ismerőivel, azt tudva, hogy hírlap utján legazembereztetett? Hogy vehessen magának elégtételt? S jaj annak a státusnak, a hol az emberek meggyalázva is szeretnek élni! — Azért tegyük le a kezünkől ezt a veszedelmes fegyvert; ha valaki hazaáruló, mondjuk a szemébe; akadályozzuk meg, hogy ártson; térítsük meg, vagy semmisítsük meg; de valakit orozva megölni, erkölcsileg semmivé tenni, suttogva, tudtánkiül elejteni, nem magyarhoz, nem férfinhoz, nem szabad emberhez illő feladat!

Kakas Márton.

Adatok Petőfi halálához.

A tudósítások egymást érik. Örömről szolgál azon közérdekeltséget iátni, mely már egy egész kis irodalmat teremtett, bő anyagul a később eljövendő igazságos történetbúvár számára. A mai nemzedék, midőn ez adatokat összehalmozza és érdekel kiséri, csak kötelességét teljesíti. — Ezuttal azon levelekből markoltunk ki néhányat, melyek Petőfi életbenléte mellett akarnának tanuskodni. Az olvasó látni fogja, hogy vigaszt, reményt, azok igen keveset nyújtanak.

Honfiai kötelességemnek vélek megfelelni, ha Petőfi Sándor költőnk élettörténetéhez némi felvilágosító adatokkal járulhatok.

En Petőfi Sándorral, 1849-ik év augusztus hó 10-én — midőn Schlick tábornok Nagy Sándor tábornokkal Arad környékén csatázott — tehát a segesvári csata s a világi fegyverletétel előtt — Aradon Rech timármester házában, találkoztam. En Petőfi Sándort személyesen ismertem, s a köztünk történt szóváltások egyikére nevezett Petőfi Sándor megjegyzé, miként ő *Meszlényintől* jő — ki akkor nevezett Rech timármester házában lakott. — En elváltam tőle, s hogy azután Petőfi Sándor hova s merre távozott, nem tudom; de ezen kétségbe nem vonható körülményt *Meszlényin* igazolhatja.

Biharmegye Miske községében földbirtokos Baranyi, felvilágosítást adhat arról, hogy: 1850-ik év telén Petőfi Sándor költőnk, minő viszonyok és körülmények között vette igénybe vendégszeretét?

Veszprémmegyéhez tartozó Marczaltó uradalom tulajdonosnéja, báró Isztricz, született Amade grófnő tudhatja, hogy Petőfi Sándor 1850-ik évben — midőn nála Jozipovich Antal, turmezei grófnő tartózkodott — mily időben és kiknek társaságában volt?

Viszonyaim nem engedik meg, hogy az általam elősorolt körülmények valódiságát nevem aláírása által is támogassam, ennél fogva kénytelen voltam azon egyének nevét megnevezni, kik felvilágosítással szolgálhatnak. — Hogy ezt tenni fogják, kétségem nincs. *) — K. S. K.

XVII. Vadona János levele.

Pest, nov. 18.

Reményim látkörét gyakran sötét köd leple borítja el, emlékembe jutván a többi közt, Petőfink eltűnt. A kétségek némi elosztatására járulok soraimmal.

Mult év nyár utolján Pécsen időzván, összejöttem bizonyos Kaboda A. nevű, keresztül-utazó okleveles gyógyszerészszel. Többi közt szóba jött Petőfi kétségek eltűnt, megnyugtatónkra erősíté, hogy 1859. végével s a következő évben Békés-Csabán rejtőzött Asztalos nevű barátjánál, és ott gyakrabban látta. Kérdésekre, hogy onnét hová lett? nem tudott határozott feleletet adni.

Él-e a két nevezett egyén és hol? jelenleg azzal nem szolgálhatok, talán nyilatkozatomra felszólalnak.

XVIII. Kiss Elek levele.

Szil-Sárkány, nov. 24.

Már három ízben közöltettek a Vasárnapi Ujság hasábjain Petőfi halálát bebizonyítani akaró adatok; azonban a kérdés — mint tudjuk — maig is oldatlanul maradt. **) Részemről azt mondom, jobban is szeretem így. En tudniillik soha sem tudtam hinni, mikép oly nagy lett volna bűnünk, hogy érdemesek lettünk volna oly nagy büntetésre, hogy egyszerre mindentől megfosztassunk. Hitem s úgy hiszem, nem egyedül valék e hitben — hogy azon égi láng, melynek végellobbanása helyét és idejét keressük, nem aludhatott ki egészen, csak hamu alá rejtőzött, nem akarván világítani a rémes sötétségben, minthogy az emberek úgy sem *melegedhettek* volna nála, s a rozakarat még végkép ki is olhatta volna. Elrejtőzött, hogy ha majd ismét feljő a hajnal, annál dicsőbb legyen ragyogása.

Ez volt hitem mindig, s szinte jólesett lelkennek, hogy ezen — oly sok ezrekkel közös hitem, a Vas. U. törekvései dacára is meg nem rendíthetett. Meglehet, hogy ez csalóka hit, hiru remény, de én Arany szavai szerint „hiszek és remélek boldogabb időket,“ s ezen esetben — véleményem szerint — *jobb a kétes remény, mint a szomorú valóság!*

Hogy pedig e hitem és reményem nem fellegvárta épült, azt ezennel két adat által igyekszem bebizonyítani, mely adatok tehát Petőfinak nem *halálára*, hanem *életére* vonatkoznak.

Azonban szerkesztő ur ismét fájdalmasan fog felsohajtani: ime, itt megint egy ember, ki csak „aztmondják“ után beszél, maga pedig nem látott semmit! És ebben önnök teljesen igaza van. De ha azt mondom, hogy olyan két egyén után beszélek, kiknek szavaik valóságában úgy tudok hinni, mintha magam láttam és tapasztaltam volna mindazt, mit elmondandó vagyok, úgy e két adat mégis érdemes némi figyelemre.

Ambár meg vagyok győződve, hogy az illetők kisebb körben mondott szavaikat a nagy közönség előtt is bátran el merik mondani, de minthogy ezt még eddig — s talán elvből — nem tették, ugyanazért neveiket én sem nyilvánítom, ambár magántudakozódásokra mindenkor kész vagyok azzal szolgálni.

Az első adat a következő: t. G. . . . J. ur, jelenleg kerületi jegyző B. on Sopronmegyében, — a forradalom alatt székely-lovasági százados, mint ilyen a gyászos eredményű hadjárat bevégezése után a császáriaktól haditörvényszéki halálra ítéltetvén, menekülni kényszerült, s mint

*) Igen sajnáljuk, hogy e levél írója nem írja ki nevét. E titkolózás okát most, a megváltozott politikai viszonyok között, nem értjük. Mindenki belátja, hogy e tárgyban tett nyomozásainknak a kegyelet érzésén kívül semmi más célja nincs, mint egy historiai tény kiderítése. Ezen most senki sem fog megütközni. — Szerk.

**) E levél kelte óta több új tudósítás érte egymást lapunkban. — Szerk.

bujdosó 1850-ben kis ideig baráti körben Kolozsvárott tartózkodott. Itt a bizalmasabb hazafiak körében gróf L. . . . urhölgy az *akkor nagy nyomorban s szegénységben* *született* Petőfi fölsegélésére aláírási ívet köröztetett, melyre maga G. . . . J. ur bujdosó körülményeihez képest Petőfi számára bizonyos összeget aláírt.

Bizonyos tehát, hogy Petőfi 1850-ben s valószínűleg a következő év elején is Erdélyben volt, mert különben föltenni sem lehetne, hogy egy köztisztelőben álló grófhölgy, nevét csalásra használja fel, s oly egyén számára gyűjtsön adakozást, kinek életbenléte fölől nem bizonyos. *)

A másik adat ez: Győrmegegyébe kebeleztetett K. . . . helység evang. lelkészéhez, tiszt. K. . . . L. urhoz 1854-ik év egyik nyári alkonyatán betért egy uti porral fedett napbarnított egyén, egy ital friss vizet kérvén szomja eloltására. A lelkész ur vendégszeretőleg behívá az idegent szobájába, s a kívánt italt előhozatta. Mig az idegen a jó friss viz élvezetében volt elmerülve, azalatt a lelkész fürkészőleg vizsgálta annak arcvonásait. Végre felkiáltá: Sándor, te vagy? — Az idegen kitérőleg azt válaszolá, hogy őt nem Sándor; — „Csalatkozik, uram, én István vagy, Sándornak testvére.“ — „Nem, nem, te vagy Sándor, nincs okod előttem titkolózni, én K. L. vagyok, hajdani tanulóársad,“ bizonyítá a lelkész, kit, ugylátszott, Petőfi nem ismert fel.

De miután látta, hogy felismertették, és hogy biztos helyen, ifjúkori barátjánál van, nem titkolózék többé, s megmondá, hogy ő csakugyan Petőfi. Itt egy estét és éjt töltött, másnap bucsut vett szíves gazdájától, vándorbotját hagyva nála emlékül. **)

E jelenetnek kettőjökön kívül senki tanuja sem volt. Az illető lelkész ur is szerényebb s elővigyázóbb, hogysem azzal mindenfelé eldicsekedett volna; de ha néhanapján bizalmas körben elandalogtak a multak felett, ha elgondolkodtak arról a sok jó hazafiról, kik hazát veszítettek, s a hazáról, mely annyi hű fiat vesztett, s eszökbe jutott ezek között a „korlátlan természet vadvirága“ s a temetői „cypruslombok“ közt sirdogáló fölmile, e veszteség sulya akaratlanul is könyveket csalt a szemekbe és sohajokat a keblekből — ilyenkor aztán egy édes reménységárral vigasztalá meg a t. lelkész ur a busongó lelkeket, elbeszélve legmeghittebb barátainak a fönnbbit leirt találkozását.

Ily komoly jellemű tiszteletreméltó egyének szavai hitelességében semmi okunk kételkedni.

Most már csak az a kérdés, mért nem nyilatkoznak az illetők ezen — az egész nemzetet annyira érdeklő ügyben? Ennek okát nem lesz nehéz eltalálni.

Azokat, kiknek az ünnepeit költővel ama gyászos idők óta találkozni szerencsés volt, bizonyosan valami fogadalom, talán a nagy költőnek adott becsületszó tartja vissza a nyilatkozástól, a mi a mult idők viszonyainál fogva nagyon is természetes, és nem is kíván bővebb magyarázatot. Petőfi-nek érdekében állott, hogy hollétét, sőt életbenlétét is eltitkolja, s azon barátait is, kiknél megjelent, titoktartásra felszólítani, addig legalább, mignem elérkezettnek vélik az időt, a titkot lefátyolozni.

Higyjünk tehát és reméljünk; hiszen Arany is azt mondja róla: *hátha eljő s dalland!*

A bekövetkezett országos változások, úgy hiszem, a közel jövőben fel fogják világosítani a kérdést, mely csak a körül forog, vajjon a nagy költő *él-e vagy nem?* ha nem él, az már mellékes kérdés, hogy *hol halt meg, hogy sirja fölé oszlopot emelhessünk; az még nem lenne a legnagyobb veszteség, ha nem sikerülne is sirját felfedeznünk s fölé emléket állítanunk, mert maradandóbb emléket, mint a minőt mi állithatnánk, emelt ő magának minden igaz magyar szívében s nemzeté irodamunk történetében.*

Ha tehát még él, úgy imánk és reményünk teljesült, ha pedig nem él, *éljen legalább szelleme közöttünk, és ha szelleme él közöttünk, akkor ne féltsük a hazát.*

Kiss Elek.

XIX. Boér Antal levele.

Mikefalva, nov. 25.

A Vasárnapi Ujság f. évi 47. számában az „Adatok Petőfi halálához“ című rovatban két egymással ellenkező levél közöltetvén, szintén fölhivatva érzem magamat, elmondani mindazt, mit e tárgyról tudok, a mit korábban csak azért nem tevék, nehogy a netalán életben levő, kedves költő ellen költssem a bulldogokat.

1850-ik évben, és így épen azon időben, melyről Szöllösi Balázs ur ír (VII. levél), Pesten valék belebuzve s minden nap várám az ellenem, mint képviselő ellen hozandó ítéletet; — a többi között Kossuth Lajos anyjánál találkoztam egy erdélyi rokonommal, Kovács Lencziné, született Kabos Zsófiával, ki nekem egy népkölteményt, de ujat, előttem ismeretlen adott. Ha jól emlékszem, így kezdődött: „*Tánczolatok, lányok; tánczolatok!*“ — Ezen költeményben Petőfi szellemét ismerve fel, csodálkoztam, hogy létezhetik Petőfi-nek egy előttem ismeretlen műve; s midőn az irodalom nagy veszteségét hoznám föl, a kedélyes kis menyecske, bizalmas körben találva magát, megnyugtatótt, hogy Petőfi él, Nagybánya környékén egy női egyesület él fölötté; minden argusi kutatás dacára is biztoságban van, ő maga is beszélt vele; s ezen költemény előttem csakis azért ismeretlen, mert az 1850. év farsangján született.

Kovács Lencziné az irtam időben azért rándult volt föl Pestre, hogy

*) De hát a gyűjtőt nem csálhatta meg valaki? — Szerk.

**) Az illető t. lelkész ur igen lekötelez bennünket, ha e tényre vonatkozólag beakaduldi nyilatkozatát. — Szerk.

az, Urbán üldözései elől bujdosó férjének, herceg Lichtenstein utján, (kihez mint a nyomorban lévő pártolójához utasítva volt), az akkoriban még mindenhatóságában álló Haynau előtt védelmet s pártfogolást eszközöljön ki. — Ez történt az 1850-ik év tavaszán.

Tehát én ajánlok embert, a ki él a Szilágyságban (a helység nevét nem tudom), ki maga beszélt, s állítása szerint, több ízben együtt volt Petőfivel. Tessék ezen irtam nevezetes körülményt neki fölemlítve, őt magát fölszólítani, ha gondolja, hogy Petőfi fölfedezése neki ártalmára nem leend. — Kabos Zsófia, Kovács Lencziné asszony állítása nagyon is összevág a Hatfaludi Elek állításával. *) — Boér Antal.

XX. A „Nefelejts“ egy névtelen levele.

A „Nefelejts“ című hetilap f. é. 86-ik számában *Károlyfehérvárról* következő névtelen levél jelent meg:

„T. szerkesztő ur! Szóljunk mi is a dologhoz: Petőfit értem, kinek bizonyos haláláról mindenképen meg akarnak győződni; én is tudakozódtam már fölöle, s kötelességemnek tartom, nyilvánosságra hozni, mit róla e részben hallottam.

1856-diki augusztus havában Szilágycsehben időztem, s H. . . . volt forradalmi kapitánnyal épen Petőfi költeményeinek olvasása közben ismerkedtem meg; az őz férfit — mint mondá — Petőfit ismerte már a táborban; s vigasztalt, miszerint most is él! — Elbeszélte aztán, mint találkozott vele Zilah városában, mint ismert a deszkát áruló székely ifjuban Petőfire. — A dolog ugyan titokszerű, mindazáltal sokkal komolyabb, hogysem e percben elhallgatnám. — Nem szólok többet, soraimat azon őszinte hazafiai kérelemmel zárom be: legyen szíves az akkori ref. lelképásztor ur felelni; volt-e forradalom után Petőfihez hasonló egyén hazájában, vagy nem? — Ha igaz, a mit H. mondott, milyen lenne az én örömöm!“

Egyház és iskola.

+ (*Superintendensi körlevél a gr. Ráday-féle könyvtár ügyében.*) A dunamelléki h. h. egyházkerületi szent gyülekezethez, ennek superintendense Török Pál körlevelet intéz, melyben a hitrokon egyházakat s buzgó hitsorsosokat s hazafiakat fölkéri, hogy a gr. Ráday-család péczeli könyvtárának, mely 12,000 kötetből áll s a magy. prot. egyházra nézve nagy fontosságú munkákat nagy bőségben foglal magában, megvételeit pénzbeli gyámolításukkal előmozdítani sziveskedjenek, s a kik már e czélra hazafias ajánlatokat tettek, azok befizetésével ne keblekedjenek, hogy az öröndetes sikerrel megindult vállalat mielőbb óhajtott véget érheszen, s a nevezett könyvtár az egyetemes magyar prot. egyház sajátjává s ezáltal a hazának is egyik becses vagyonává váljék s Pesten a prot. főiskola s a tudomány buvárainak közhasználatára megnyitassék, a dunamelléki h. h. egyházkerület felügyelése alatt. A könyvtárért 40,000 ft fizetendő, mely összegből 20,000 ftot a gr. Ráday-család ajánlt meg, a más 20,000 ftot pedig közadakozás útján kell befolytania, mely utóbbi összegből még ez év végén nevezetes mennyiségű részlet lesz lefizetendő a nevezett grófi család részére.

— (*Jótékonyág.*) Rittbergről, dec. 12-ről írják: Temesi Bánságban fekvő, s a magyar haza előtt még nem annyira ismeretes, 2260 lélekből álló Rittberg nevezetű, helv. hitvallású magyar község részéről, kérem egy említést érdemlő nemes ténynek beigtatását. Ugyanis Turi Sámuel ügyvéd, és t. Hazay Vilmos urak, a Csehországból lett szerencsés visszatérésök után nemsokára, egyházunk megtekintése végett Temesvárról hozzánk kijöven, miután mind a már fennálló, de még egészen el nem készült, szép új templomot megnézték, mind a helybeli 270. gyermekből álló fiu- s leányiskolát megvizsgálták: a jó rendben talált, és virágzásnak indult reform. egyház látásán való örömlüket szíves áldozati készséggel nyilváníták, t. Turi Sámuel ügyvéd ur a templom számára 20 ft., t. Hazay Vilmos ur pedig az iskolának szükséges könyvek megszerzésére 10 forintot a. é. adományozván. A kegyes adományért Isten őket jutalmazza meg, kívánjuk. — Az egyház nevében Zolnay Dániel ref. lelkész.

Közintézetek, egyletek.

b. — (*Az erdélyi orsz. színházi választmány*) dec. 10-ki határozata folytán a kolozsvári magyar színház a legközelebbi 3 évre Folinus János igazgatónak van átadva.

b. — (*A győrvidéki gazdasági egyletnek*) dec. 21- és 22-re hirdetett közgyűlése, jövő jan. hó 10. és 11-ikére van elhalasztva, mivel a hazafia most a megye szervezése gondjaival vannak főleg elfoglalva.

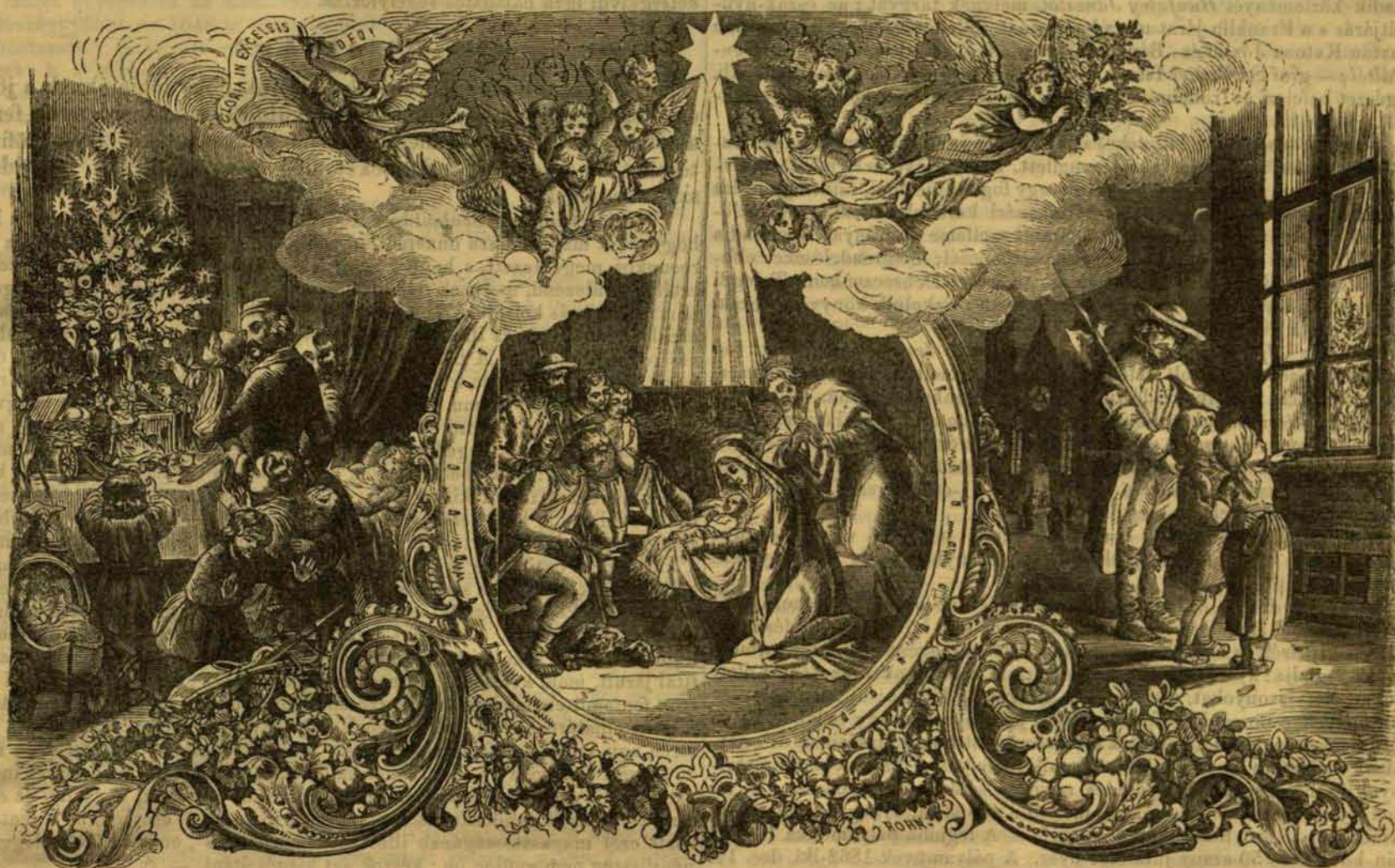
b. — (*Maros-Vásárhelyen jótékony nőegylet alakult*) gr. Lázár Mórné indítványozása s eszközzése folytán. Az egylet czélja: árvák elhelyezése, szegény betegek gyógyítása s különösen gondoskodás a házi szegényekről. A részvényes fizet 1 ftot, az alapítótag 5 ftot, az igazgatótag 60 ftot vagy ennek kamatját.

Közlekedés.

b. — (*Az ideai lány tél*) lehetővé teszi, hogy a gőzhajók Magyarország folyóin még mindig járhatnak.

b. — (*A Száva és mellékfolyói*) a sok esőzés folytán kiáradtak, úgy hogy a közlekedés azokon megakadt.

*) De ez utóbbi már meg van czáfolyva. Kíváncsian várjuk és kérjük a levélben megnevezett asszonyság határozott nyilatkozatát. — Szerk.

KARÁCSONY ÜNNEPÉRE.

Irodalom és művészet.

+ Heckenast Gusztáv vállalkozó kiadónknál legközelebb ismét egy egész csomó könyv jelent meg. Vannak ezek közt gyermekeknek való olvasmányok; nevezetesen: a *Vachott Sándorné* által szerkesztett „Gyermekvilág” 8—12 éves gyermekek számára, melyből most két csinos füzet jelent meg, mindegyik egy-egy szép aczélmetszettel a több fametszettel díszítve. E munka 6 füzetre fog terjedni s két hó alatt a hátralevő füzetek is megjelennek. Ára mind a hat füzetnek 3 ft. — Továbbá igen kedves olvasmány gyermekek számára: „A regélő tulipán,” dalok és mesék, sok szép képpel. Irta *Bodrogi Lajos*. A díszesen kiállított könyv ára 80kr. — Végre megjelent, második, nagy részben ujonnan átdolgozott képes kiadásban: *ABC*, vagyis: Vezérkönyv az olvasás-tanításra és tanulásra. Irta s a versolvasmányokat szerkesztette *Erdélyi Indali Péter*. Ára 50 kr. Mindezeket ajánljuk karácsonyi vagy újévi ajándokul.

Ugyanitt jelent meg egy hazánkra nézve fontos történeti mű *Jósika Miklóstól*; czime: „A magyarok őstörténelme.” A három erős kötetre terjedő munka ára 6 ft. — Továbbá: „*Kakas Márton tolltaraja*,” összekötve kiválogatott versei, levelei és apróbb elbeszéléseiből; kiadja *Jókai Mór*. Két kötet. Ára 2 ft. *Kakas Márton* kedves humoru munkái, hiszszük, ajánlat nélkül is elkelnek.

Kazinczy Ferencz levelezéséből is jelent meg ujjalag egy vastag kötet, mely érdekes adalékokat nyújt irodalmunk történetéhez. A könyv czime: „*Kazinczy Ferencz levelezése Berzsenyi Dániellel 1808—1831.*” Kiadta *Kazinczy Gábor*. Ára 2 ft. 30 kr.

Végül: „*Kalauz a gyümölcsfaültetés, nyésés és a batorkeszi faiskolában találtató s csemetékben vagy oltóvesszőkben megrendelhető gyümölcsfajok közül.*” Közrebocsátá *Kovács József*, batorkeszi ref. lelkész. Ára 1 ft.

— (*Karácsoni és újévi ajándékok.*) Engerth Vilmos Magyarországon legelsőben megjelent rendszeres rajzpéldányait különösen ajánlhatjuk karácsonyi és újévi ajándékokul, mert kezdő rajzolók, ha azokat a kijelölt sorban használják, tanító nélkül is magukévá tehetik az Engerth V. által czélzott rendszeres rajzolói ügyességet. Engerth rajzpéldányai minden könyv- és műárusnál kaphatók.

+ (*Aradon „Alföld”*) czimű új lap fog megindulni újévkor, melyet *Márton Ferencz* szerkeszt s *Bettelheim* aradi nyomdász ad ki.

— (*Kath. imakönyv.*) *Radlinszky Endre* „*Mennyei hangok*” czimű, s 59 ivre terjedő tartalomdus imakönyvről tüzetesen s kimerítőleg volt már a hirlapokban, a többek közt a „*Religio*” folyóiratban említés. A könyv árát tekintve, ez egyelőre talán magasan tetszik, de tekintve a mű terjedelmét, költséges kiállítását, szerzője valóban nem számíthat nyereségre. S most ismét azt tapasztaljuk, hogy e terjedelmes művét, melynek tartalma: imák, szertartások, szentek életrajza, tanulságok, s szent énekek stb. még olcsóbban adja t. i. ez imakönyveknek eddigi ugyanis legmérsékeltebb árát oly tetemesen alábbszállítja, hogy a papírra s a képekre volt költsége is alig volna fődözve, habár az utolsó példányig elkelne is. A könyvárusok után a régi árak maradván, a szerzőnél, (*Budán, Várban, sz. György-tér 214. sz. alatt*) a velin-kiadás s szép képekkel ellátott imakönyv példánya az eddigi 3 ft 50 kr o. é. helyett csak 2 ft 50 kr o. é., a nem velin de mégis igen szép papíru és csinos képekkel ellátott kiadásból egy példány ára 2 ft 50 kr o. é. helyett csak 2 ft o. é. leend. Ha pedig valaki 10 vagy több példányt veend egyszerre, az akkor csakugyan magát a papírt is alig fizeti meg, miután annak a velin-kiadásból egy-egy példány 2 ft o. é., a nem velinből pedig 1 ft 50 kr o. é. fog számíttatni. Ha valaki bekötött példányokat akar, a szerző után ezt is kaphat. A bekötések jók, erősek, és mégis a legutányosabbak, ugyanis: préselt vászonba, márvány-metszettel 50 kr o. é., préselt bőrbe arany-metszettel 1 ft 20 kr o. é. ugyanily kötés megezüstözött keresztel és zárkapocscsal 2 ft o. é., ezüst kereszt és kapocscsal pedig 5 ft o. é., bársony- vagy selyemkötés ezüstkereszt és kapocscsal 8 ft o. é. De miután ily tetemes alábbszállítást hirdet a szerző, egyszersmind tudatja, miszerint a szállítás költségeit emellet magára nem vállalja, de perczentet sem adhat.

+ (*Dr. Poor Imre „Gyógyászat”*) czim alatt egy új orvosi lapot fog újévtől kezdve megindítani. A lap programja, mely közelebb küldetett szét, a következő négy pontba foglalja a „*Gyógyászat*” feladatát: a) valamennyi orvosi tudományt, de kivált a belgyógyászatot anyanyelvünkön művelni és nemzetünk számára gyümölcsöztetni; b) irányul szolgálni az észszerű gyógyításra; c) a különczködő gyógyszerészek megszüntetésére törekedni; d) hazai tudományos intézeteink s orvosi rendünk megillető jogai fellett őrködni. — Előfizetési ár egész évre Pesten 8 ft, vidékre 9 ft, félévrefele. + (*Hartleben „Olvasó-tárából”*) megjelent: „*Ilona.*” Regény a magyar életből. Irta *Nixarpa Eiluj*. A francia eredeti után fordítá *Agay Adolf*. Két kötet. E munka a nevezett vállalatnak 53—56 füzetét képezi.

+ (A „Budapesti Szemle“) XXXV. és XXXVI. füzetek megjelenésén, jeles tartalmukból megemlítjük gróf Mikó Imre Irányozkijának folytatását, melynek főirata: VI. A hazán kívül lakás; — továbbá az északi sarkvidékek harmadik közleményét Hunfalvy Jánostól, melynek tárgyát: az észak-nyugati átjárás s a Franklin-járat maradványainak fölfedezése képezi; — benne van aztán Katona József és „Bánk bánja“ című jeles kritikai dolgozat Gyulai Páltól; — gróf Széchenyi István emlékezete, gróf Teleky Domokostól stb. Az egészet befejezi az Irodalmi szemle, mely ismét több érdekes önálló czikk-ből áll.

+ (A „Sárospataki Füzetek“) a jövő évben is folytattnak fognak, Antalfi János gym. tanár szerkesztése mellett. Ezen a jövő évről már 5-ik évfolyamot ért prot. tudományos folyóirat úgy fog megjelenni, mint egy egész testületnek: a sárospataki ref. főiskola tanári karának tudományos közlönye. Alak és az iverk menyisége, valamint szelleme és iránya is, marad a régi. Előfizethetni Sárospatakon a szerkesztőségnek; megrendeléseket elfogadnak Pesten: Ráth Mór és Osterlamm Károly; Debreczenben: Telegdi K. Lajos; Kolozsváron: Demjén László; Pápán: Szkolnik könyvtár urak. Előfizetés egész évre 6 ft, félévre 3 ft.

b.— (Az „Iparosok Lapja“) új évtől kezdve Iparlap cím alatt fog megjelenni, Szabóky Adolf felelős szerkesztése mellett, míg mostani szerkesztője Galgóczi Károly, kiadó-tulajdonos s főmunkatárs leendő.

+ (A „Pécsi Lapok“) újévtől kezdve alkalmasint politikai tartalommal jelennek meg. Ez esetre előfizetési díja egész évre 8 ft. leendő.

+ („Gazetta di Fiume“) cím alatt a megszűnt „Eco di Fiume“ helyett, Ercole Rezza szerkesztése mellett, f. hó 17-étől fogva Fiumében egy új olasz politikai lap jelenik meg.

b.— (A „Törvényészeti Csarnok“) című lap jövő újévtől kezdve következő cím alatt fog megjelenni: „Törvényhozási és Törvényészeti Csarnok.“

b.— (Pályázat.) A budapesti orvosgyűlés az orvosok adakozásából összejött pénzből százötven arany pályadíj tűz ki a következő kérdés megfejtésére: „Irassék le hazánkban valamely tájéknak egészségi viszonya, mely magában foglalja: a) a feltűnőbb természetani befolyásokat, azután az életmódot, életviszonyokat, melyek közt a lakosság létezik; b) azon betegségeket, melyek a fönnebbi befolyások által járványosan vagy helyhez kötve előfordulnak, ezenkívül kívánatik a bujasenyv otthonos alakjainak és sajátosságainak tudományos tárgyalása; c) mily befolyással vannak amaz életviszonyok és betegségek a népesedés növekedésére vagy apadására; d) mi módon gyógyíthatnak orvosaink, mi módon a nép által; e) hogyan lehetne az e tekintetben létező hiányokon segíteni? — A legjobb pályamunka 100, az ezután következők 50 arany jutalmat nyer. A pályaművek 1862-iki dec. 15. a budapesti kir. orvosgyűlés igazgatóságához küldendők be.

— (Gazdasági Zsebnaptár 1861-re.) Kodolányi Antal szerkesztése mellett, megjelent Pfeifer Ferdinándnál. Gazdáinknak ajánljuk, kik a gazdaságot illetőleg, sok jó utasítást és figyelmeztetést találhatnak e csinosan kiállított naptárban. Ara?

+ (Zenedei pályázat.) A pestbudai hangszegyleti zenede a b. Prónay Gábor által felajánlt évenkénti 10 arany jutalmat a jövő 1861. évre egy régi magyar stýlben zongorára készítenő lassu és fris magyar nótára tűzi ki, azon megjegyzéssel, hogy a pályanyertes műhöz legközelebb álló s dícséretet nyert szerzemény az ugyane célra Weisz Bernát által évenként felajánlott 5 aranyból álló másodjutalommal fog díjaztatni. A pályázó művek a szokott mód szerint elkészítve jövő 1861. évi martius 1-ig Ritter Sándor egyleti titkárhoz küldendők.

b.— (Markó Károly örökítése.) A pesti műgyűlés választmánya bizottmányt nevezett ki, hogy tervezze módokat, Markó Károly elhunyt művész hazánkfa emlékének megörökítésére. E bizottmány indítványozó, miszerint vétessenek meg a nevezett festő hátrahagyott 21 művei, melyek a Muzeumban a művésznek ott már meglevő képeivel egy terembe fölállítván, e terem Markó-terem nevet nyerjen.

Ipar, gazdaság, kereskedelem.

b.— (A debreczeni cukorgyár) nov. hó végén kezdte meg működését. E gyárral együtt most már Magyarországon 29 cukorgyár van.

+ (A selmeczi papirgyár ügyében.) Említettük aminap, hogy a cs. kormány a selmeczi papirgyárt, mely a pesti kir. egyetem tulajdona, áruba akarja bocsátani. E hirt a félhivatalos „Sürgöny“ is közli, a tervezett eladást azzal indokolván, hogy ama papirgyár nemcsak semmi hasznót nem hoz, de sőt fentartása tetemes áldozatokat igényel. Am mi nem vonjuk kétségbe ezen állítást, mert a papirgyár körülményeit nem ismerjük; de igenis tudjuk azt, hogy a magyar kir. egyetem a magyar kormány hatáskörébe tartozik. Reméljük, hogy a m. udv. kanczellária megteendő ez ügyben a szükséges lépéseket.

b.— (A kolozsvári kereskedő-tanonczok) évfordulati vizsgálata dec. 2-án ment végbe. Ez iskolai év alatt 77 tanoncz közül 21 felszabadult, 3 kimaradt s így 53 volt a vizsgálaton.

b.— (Az orosz-ausztriai kereskedelmi szerződés) újabban ismét elhalasztott, mint mondják, azon okból, mivel a két birodalomban a zsidók helyzete különböz.

b.— (A ludak), írja a „Magyar Gazda“, mióta a réz- és aczeltollak annyira elterjedtek, sokat látszottak veszteni kereskedelmi fontosságukban, holott ez voltaképen nem áll, mert általán véve a ludtoll a kereskedésben most igen szép árnak örvend. E mellett a lud igen hasznos háziállat s most is igaz azon közmondás, hogy a szegény ember tehene a kecske, disznója a

lud. Ez okból igen sajnálatos, hogy a közlegelő fölösztásakor sok helyen libalegelőről nem gondoskodtak. Angolországban a ludfajt is gondos keresztezéssel nemesítik; mi se hanyagoljuk el a ludtenyésztést, mely a háztartásnál, kétségkívül igen hálados segélyforrás.

Mi újság?

— T. cz. olvasóinkat figyelmeztetjük, hogy lapjainknak a jövő évre szóló előfizetési felhívását szétküldöttük. A példányok fennakadás nélküli pontos megindítása tekintetéből kérjük t. előfizetőinket, hogy a megrendeléseket még az év vége előtt beküldeni sziveskedjenek.

— (Reményi N.-Szalontán.) Kedvesen lepott meg bennünket azon hír, hogy a két magyar haza ünnepeit művésze, Reményi Ede f. hó 8-án este városunkba megérkezett, s hogy 9 én a polgári kaszinó nagy teremében zeneestélyt rendezend, melynek fele jövedelme N.-Szalonta egyik büszkesége, a nemzet koronás költője Arany János szülői házának megvételére, s hazafiúi ereklüként annak, az illetékes tulajdonos, az összes nemzet birtokába helyezésére fordítandó. — A művész játéka utáni vágy úgy, mint a nemzet dalnok, városunk szülőitje iránti, majdnem rajongásig fokozott szeretet: a rozsidó daczára is szép számú közönséget gyűjtött össze, e rögtönzött hangversenyre, melyet „az ellentétek hatalma“ jellegzett. — Ugyanis, Reményi műelőadásában szokott segédjét előre Váradra küldé, s a jelen alkalommal játéka kísérőül: a helybeli zenészek közül „három barnát“ választta ki; kiknek a művészet teréni kiskorúsága: a géniét csak emelkedettebb röptében tünteté fel. — A hangversenyt baráti együttékezés követé, hol a hirhedt zenész, a művészet ikertestvére a költészet iránti ellenállhatlan vonzalmát, s küzdőinek ontudatos méltatását, hazafias tettekben igazolá; — nemzeti költészetünk csillaga, a szabadság s a honszeretet lánglelkű dalnok Petőfi Sándor emlék-szobra felállítására, itt is, mint több helyütt már tevé, aláírást nyitott, mely célra, a hazafiúi buzgalom, s a nemzeti irodalom bajnokai iránti részvét, s erkölcsi kötelezettség érzetétől áthatott kised kör 64 a. é. ftal járult, majd kölcsönös eszmecsere után átlátva „az Arany születési helye“ fentemlitett módon megszerzésének kivihetlenségét: K. J. indítványa folytán elhatározott, „az ünnepeit költő Arany részére: N.-Szalonta főterén egy emlék-kyő felállítására,“ mely célra kibocsátott aláírasi iven már 300 fton fölül gyűlt be. Nem lehet hallgatással mellőznöm az e tervet indítványozó K. J. és Reményi Ede azon fellekesült ajánlatát, hogy ők, az ezen terv kiviteléről gondoskodáson kívül, azon nem várt esetben, ha a fentemlitett cél magasztosságának illetékesen megfelelő „emlék-köre“ elegendő pénzösszeg nem gyűlne be: készek azt kiegészíteni. — Δ

— (Régiségek D.-Földváról.) E napokban több érdekes régiséget vettünk D.-Földváról a következő levél kíséretében: A régi idők, nemzedékek, viselet s művészeterevonatkozó tárgy emlékeztetőit, a mostaniakkal összehasonlítással s következtetéssel fentartanunk kelletik. Az ezen alkalommal felküldött két darab, csüngőkkel ellátott domboru félhold formájú, lakat-alaku; egy két darabból álló, hihetőleg övszija-csat; három darab szintén az övszijaat diszithetett rózsácska; egy darab nagyobb gombfül forma; kilencz db. szemgyöngy-féle; az előbbienek ezüstből levő régiségek D.-Földváról Cziráki János háza végebeli szőlőhegy alvégének építkezésére kellett levágatása alkalmával, egy már egészen porladozott csontvázal, a két lakat-alaku a két kézbutyók csontjainál, a többiek az ágyék körül, s mi igen figyelmet érdemel — a porladozott csontváz, hason fekvé találtattak lábball kelet, fejfel dél-északnak, a volt fakoporsónak szintén nyomai látszottak. — Miután pedig Cziráki János polgártársunk, mint lelkes jó hazafi, ezen tán a török itt lakás, vagy a város első megtelepítése, de mindenesetre igen rég idők ótai tárgyakat, szives készséggel, azon esetre, ha méltóknak ismertetnének fel, a magyar nemzeti — feleslegesség után pedig az Erdélyi nemz. Muzeumnak ingyen felajánlotta, s eljuttatásával megbizott, ezt részemről egy, Constantinus idejebeli kis rézpénz enneli felküldésével együtt teljesitem. (A megbizás szerint járandunk el. Szerk.) Trucka Pál.

+ (A konkordatum revisiója) az „Autogr. Korr.“ szerint egyelőre a magyarországi primást illető jogok visszaállítására fogna szoritkozni. Mondják, hogy a régi viszony még az országgyűlés megnyitása előtt helyreálland.

+ (Főt. Simon Vincze), ujon választott csornai premontrei rendi nagyprépost ur, jövő újévnapján fog préposti székébe ünnepélyesen beiktattatni.

+ (A pesti ügyvédi kamara), ugylátszik, még sem fog létrejöni. Mint halljuk, az eziránt közelebb tett intézkedések rövid uton ismét visszavonattak.

+ (Bács megye felső részéből) a Vajdaság visszacsatolása tárgyában kihallgatásra csak két magyar volt meghíva, ezek közül is egy meghalt, a másik pedig halálán van — írja a „Delejtü.“

+ (A szokásos álarczos bállok) nemzeti színházunkban ez idén is megtartatnak. Az első ilynemű tánczvigalom, melyet a pesti jótékony nőgyűlés rendezend, január 6-ra van kitűzve. Különben a jövő farsangról még nagyon keveset hallani, bizonyára azért, mert most sokkal érdekesebb dolgokról beszélhetnek az emberek.

+ (Magyar kávéház Mantuában.) A „M. S.“ magánközlemény után írja, hogy Mantuában egy magyar kávéház is van „Bácsi“ cím alatt, hol a „M. Sajtót“ fenhangan olvassák. Jár még oda a „P. Napló“ és „Ústökös.“

b.— (A szegedi ifjúság) rendfelügyelő együletet szervez s e korszerű eszme igen élénk felkaroltatásra talál. A tagok fegyvere leendő a szép szó és az egylet jó hirneve. (Sz. H.)

— (Az esztergomi tanácskozmány), melyre némelyek aggodalommal, mások reménnyel eltelve tekintének, gyorsan végezte dolgát és kedvező eredménnyel. A megjelent tagok mult kedden 10 órakor összeültek s két óra múlva bevégezték az ülést. Határozat: „Ő Felsőge megkérendő, hogy az országgyűlést az 1848-ki választó törvények alapján mielőbb összehívni méltóztassék.“ A primás megnyitó beszéde után csak a következők szónokoltak: b. Wenkheim Béla, gr. Desseffy Emil, gr. Barkóczy János, b. Eötvös József, Zsedényi, Somsich, Székács, gr. Andrassy Gyula, Ghicz Kálmán, Pap Mór. A tanácskozmány után a nagy diszében gyülekeztek össze, hol a primás vendégszeretete teljes fényben ragyogott s hol lelkes felköszöntések között történt a bucsuzás és elválás. (Bővebben a Polit. Ujdonságokban.)

b. — (A Petőfi-szoborra) a pesti izraelita magyar egyesület 100 ftot adott.

b. — (B. Vay Miklós) kancellár 6 nmlga Pesten mulatása alkalmával meglátogatta Deák Ferenczet.

+ (A bécsi lapok azt írják): hogy báró Vay és gr. Szécsen elbocsátásukat kérték, és Deák s Eötvös Bécsbe hívták, hogy a miniszteriumba lépjenek. Erre a „P. Napló“ azt jegyzi meg: hogy a szabadelvű párt e két zászlóvivője egész eltökéltséggel az 1847—1848-ki törvényhez, tehát elvileg a külön magyar miniszteriumhoz is erősen ragaszkodik mindaddig, míg e törvényeket az országgyűlés meg nem változtatja.

b. — (Uj hetilap), Vas Gereben az általa szerkesztett s 1849-ben megszünt Népbarát című néplapot újra megindítja.

b. — (Dr. Rajner Gyula) négy havi vizsgálati fogságából kiszabadult, a lapokban nyilatkozatot közöl, hogy midőn Franciaországból visszajött, semmi kiáltványt sem hozott magával, csak két francia röpiratot s az „Opinione Nationale“ és „Siécle“ francia lapok néhány példányát.

+ (Azon ház, melyben Dugonics András lakott,) a lelépett szegedi városi tanács és községválasztmány határozata folytán márványemléklappal és felirattal fog díszíttetni. Az emléktábla egy 6 láb széles és 2 láb magas fekete márványlapból álland, nemzeti szín mozaik körzettel. A fölirat készítésére Arany János van fölkérve.

b. — (A „M. S.“ felelős szerkesztője, Hajnik Károly ur), egykori országgyorsíró, a tárnok ő exljátó hivatalos felszólítást kapott, hogy az esztergomi értekezleten gyorsírói minőségben jelenjék meg. Hajnik úr e meghívásnak engedve, Esztergomban jelen volt.

b. — (Kacsics délszláv költő százados ünnepe Zágrábban) dec. 13-án ment végbe. A részvét általános volt. A zágrábi bibornok-érsek által tartott misén a bán is megjelent, az ifjuság többnyire nemzeti öltözetben volt, három nagy szláv zászlót tartva. A szent igéket s az evangéliumot szláv nyelven olvasták. — Délután a 200 terítékre adott lakomán a bán s Zágráb előbbkelői jelentek meg, melyen számos áldomást üritettek az ünnepelt költőre, a császári házra, a társnépekre s ezek közt a magyarokra stb. Este nagy tánczvigalom volt, melyen a hölgyek koszoruja nemzeti öltözetekben jelent meg.

b. — (A siketnémák.) Két siketnéma egybekelése nincs megengedve, nehogy gyermekeik által a szerencsétlenek száma nagyra szaporodjék. Boroszlóban azonban egy siketnéma leány és legény mégis összekelvé, gyermekek, mindenki bámulatára nem siketnéma, hanem teljesen ép és egészséges lett. Azonban az anya nem hallván gyermeke sírását, életszükségeit sem elégíté ki, úgy hogy a kisdéd rövid időn, lehet mondani, éhen, meghalt. A házaspárnak nemrég második szintén ép gyermeke jött a világra, melyet most a városhatóság vett gondjái alá, hogy megmentse a haláltól, miután a szülők maguk, szegénységük miatt, dajkát nem tarthatnak.

+ (A nagyváradi zsidó fiataltság) az ottani zsidópapnak s néhány községtagnak macskazenét adott s ablakaikat beverte, minthogy a magyar nyelvnek a templomba behozatalát ellenezték.

b. — (Kitűnik a szeg a szákból.) A bécsi fiataltság példájára a gráci is elhatározta, hogy a jövő farsangon az általa rendezendő bálban magyar ruhában senki sem jelenhetik meg. A magyar ifjuság büszke lehet reá, hogy ily türelmetlenségi nyilatkozattal soha sem szennyezte be magát. Elvégre is kitűnik a szeg a szákból: kiteszik, hogy a kik minket türelmetlenséggel vádoltak, maguk usznak nyakig e fürtelemben. De mit is keresnek ott azok a magyar ifjak, miért nem jönnek haza?

Színházi napló.

Péntek, dec. 14. „Brankovics György.“ Eredeti szomorujáték 5 felv. Irta Obernyik Károly. E darab a korán elhunyt szerzőnek valódi dramai tehetségéről tesz tanuságot; s ha az utolsó fölönás is a többinek jelességével bírna, jelesnek lehetne nevezni. A czimszerepet, mint mindig, Egressy játszta, nem szükséges mondanunk, hogy kitűnő sikerrel. A nagyszámu közönség többször zajos tapsokban nyilvánította tetszését.

Szombat, dec. 15. „Dinorah, vagy: a ploermeli bucsu.“ Vig opera 3 felv. Zenéje Meyerbeertől. A nagy zeneszerzőnek e szép dalműve, dacára annak, hogy gyakran adják egymásután, ismét egészen megtölté a színházat. Zenéje szépségei nem kevésbbé, mint díszes kiállítás és benne előforduló szemképrázatok látványosságok még sokáig vonzóknak maradnak. Bűszkék lehetünk, hogy Hollósy-L. nében oly kitűnő Dinorahnk van. Ellinger ellen sem lehet kifogást tenni. Fűredy, ki egyébkint szépen énekel, Hoel szerepét, játékát illetőleg, ugylátszik, nem a kellő szempontból fogta fel, legalább erre látszik mutatni merész, hogy úgy mondjuk, kihívó magatartása, mely nagyon is emlékeztet az ugyancsak általa személyesített hősi szerepekre.

— (Lapunk mai számával) küldetik szét a „Magyarország“ című új politikai napilap programja. Szerkesztője Pompéry János, ki korábban egy ideig a „Pesti Napló“-t is szerkeszté. A program bőven szól a lap irányáról s megnevezi leendő főmunkatársait. Ugylátszik, nagy napilapjaink mellé akar versenytársul kiállani. Ajánljuk olvasóink figyelmébe.

b. — (Tata most arról is nevezetes), hogy független város, mint Brema, Hamburg stb., mivel Esztergommegyétől a diploma megszabadítá, Komárommegye pedig még nem kebelezte újra vissza.

b. — (A Bécsbe ment román küldöttség) nem nyert kihallgatást.

+ (Az országgyűlés) bécsi lapok szerint febr. 10-én nyitatták meg Pesten. A felső tábla, mint a „Sürgöny“ írja, ismét a Múzeumban fogja tartani ülését.

b. — (Garibaldinak londoni tiszt. polgárdul megválasztását) fogják legközelebb a Citi községtanácsában indítványozni, mi ha keresztül megy, a nevezett férfit Londonba fogják meghívni.

— Sorshuzás. Az Eszterházy-féle sorsjegyek dec. 15-én történt húzása alkalmával a nagyobb nyerőszámok ezek: 114,102 szám nyert 40,000 ftot; 19,441 sz. nyert 8000 ftot; 98,440 sz. nyert 3000 ftot; 140,304 és 118,397 számok egyenként 1500 ftot.

Egyveleg.

— (Vörösmarty-Goethe és Petőfi-Schiller.) Hivatlan és avatlan kritikusok tollából nem egyszer olvastuk, különösen külföldi német közlönyökben, azon állítást, hogy a mi Vörösmarty nagyon hasonlít a német Goethehez, a mi Petőfi a német Schillerhez. A hasonlítás sem az egyik, sem a másik félnek nem tetszett; a németek nagyon magasra állítják költőiket s nem akarnak e magasságban másokat eltűrni; a magyarok is csak védelmezik az ő kedvenceiket s kitűzték nekik azt a helyet, a hova mást nem eresztenek. Ezen irodalmi versenybe legközelebb egy francia itész is bele szólott s nyíltan kimondja, hogy itt a hasonlításnak helye nincs, de azért mind egyik nemzet bátran örülhet a maga költőinek. Idézzük a kérdéses bele-szólást.

Saint-René Taillandier a nagyhirű „Revue de deux mondes“ című párisi folyóiratban minap ismét egy hosszabb ismertetést irt a „magyar költészetéről“, s egy helyen többi között ezt mondja:

„Goethe, a tudós és művész, a bölcsész és költő, a teremtő hatalom végtelen nyilatkozványainak értelmes és éber vizsgálója, oly tökéletes lángész, mikép a 19-ik században lehetetlen valakit hozzá hasonlítani. A mi Schiller magasztos lelkesültségét illeti, ez oly mély szemlélődéssel, a művészet és szabadság bölcsészete iránti oly hű előszeretettel párosul, mikép ily egyéniség csupán csak Németországban teremhetett. Midőn pedig magyar költőkről van szó, akkor nem állunk német földön, hanem Magyarországon vagyunk. Vörösmarty és Petőfi sem Német-, sem Franciaországgal, sem a germán szellemmel, sem a román hagyományokkal nem állanak viszonyban — s épen ez teszi őket előttünk érdekesekké. Ha tehát róluk szólunk, ne hasonlítgassuk oly emberekhez, kikkel semmi összeköttetésben sincsenek; csupán saját nemzetük fiaival lehet őket összehasonlítani. A magyar költészet e két képviselőjét oly ellentét választja el, minő más népeknél is és minden időkből feltalálható. Vörösmarty mély, komoly természet, Petőfi élénk, féktelen szellem; az egyik az Akadémia költője, a másik a népé. Vörösmarty kifinomítja verseit, kiszámítja a hatásokat, képeit művészileg rendezzi s ékesszólással egyesíti a költői gondolatot. Petőfi ellenben csak szívére hallgat és érzelmeit hazájának egyszerű, de szabadon hangzó nyelvén fejezi ki.“ — Így itél a francia itész. Ezt is jó följegyezzünk.

Egy német kritikus azonban, a ki a fentebbi itéletet lapjában említi, már tovább megy s ezt mondja: „A magyarok igea vitéz, lovagias és a legnemesb s legmagasztosb érzelmekre képes nemzet lehetnek, megengedjük; de a szellemi munka terén, mely a mi büszkeségünk és legdusabb, legsajátosabb birtokunk, sőt talán fájdalmainknak és szenvedéseinknek is egy részét képezi, ne akarják magukat a németekkel összehasonlítani.“ (Ne féljen tőle! Bizvást munkálhatja a maga szellemi terét, csak a mienkbe bele ne mártsa magát s ne akarjon az ő boldogságtudománya szerint minket is jó-jóvoltával elárasztani; hadd boldoguljunk mi a magunk módja szerint. Volnánk csak vagy 40 millióval, mint ő kegyelme, majd akkor „vitézül“ ki állanók a versenyt még „a szellemi munka terén“ is.)

Vasárnap, dec. 16. „A cigány.“ Eredeti népszínmű 3 szakaszban, dalkokkal és tánczokkal. Irta Szigligeti. A czimszerepet Szilágyi Sándor elég kedélyesen s humorról játszta, leánya pedig, kit Munkácsy-F.-né személyesített, még több elismerést érdemel. Lendvai jó Peti cigány; Bognár Vilma pedig szép énekével sok élvezetet nyújtott.

Hétfő, dec. 17. Jókainé javára, először: „Egy királyné.“ A Teleki-féle 100 arany pályadíjjal jutalmazott eredeti dráma 4 felv. Irta Tóth Kálmán. Száz aranyos színmű! első rangú művésznők jutalomjátéka! — elég ok arra, hogy a ház színi megtegyék, a minthogy meg is telt. S ilyenkor a közönség igen hajlandó a „zajos lelkesedésre“, kivált ha a darabban annyi szép dicitőt talál a haza és nemzet dicsőségéről és annyi vonatkozást a jelen politikai viszonyokra. Tagadhatlan, hogy e helyek tették meg a legnagyobb, csaknem egyedüli hatást. A lélektani mozzanatok és fejlődések a szerző ez új művében, nézetünk szerint, kevesebb drámai erőt tanusítottak. A mű alap-esszméje: a királyné küzdelme volna, szerelem és hitvesi kötelesség között. Azonban e darab királynéja egy szenvedélytelen, lágymeleg lény, minden határozott színezet nélkül, ki a néző részvétét föl nem gerjeszti, mivel sem szavai, sem tettei nem indokolják azt. E szintelenségben, határozatlanságban

szenved kisebb-nagyobb mértékben a mű többi alakja is, kik között élesen, érthetőleg kiemelkedő jellemre nem talált a közönség, úgy hogy mind végig nem tudá, mire és kire központosítsa figyelmét és rokonszenvét. Legkerekesebb alak volt a kemény, nyers Bors ispán (Egressy), ki sok tekintetben emlékeztetett klasszikus mintaképére, Katona Peturbánjára, s a hallgatóság legzajosab szeretetében részesült. — Méltánylással fogadtatott a könnyen folyó nyelv és verselés s az igazgatóság által eszközölt fényes kiállítás. Az új jelmezek szépek, s a mennyire az eddigi történelmi kutatások engedik, hívek is voltak. A színház ezuttal Vizkeleti Bélának e lapok hasábjairól is dicséretesen ismert jelmeztanulmányait vette igénybe. Üdvözljük e téren a komoly, művészeti és historiai törekvést. Jókainé a czimszeret fényes tehetőségének teljes erejével adá és a közönség élénk elismerésével találkozott. Jutalomjátéka levén, előadás előtt egy antik ékszeres magyar mentekötővel tiszteltetett meg, melynek csatjára e szavak vannak bevésve: „Jókainénak pesti tisztelői 1860.” s melyet mai szerepében viselt is. A szerzőt több ízben hívták, de „nem volt jelen”. E szerény önmegtartózkodás követésre méltó.

Kedd, dec. 18. „A zsidónő.” Opera 5 felv. Zenéjét írta Halevy.

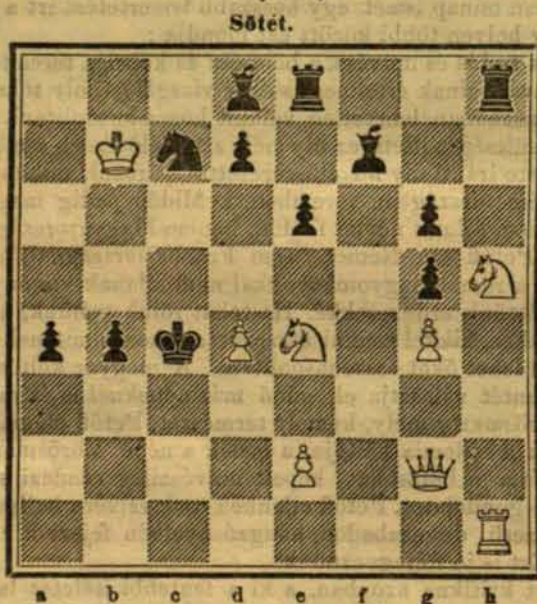
Szerda, dec. 19. „Eljegyzés lámpafénynél.” Operette 1 felvonásban. Írták Carré és Battu; zenéjét szerző Offenbach. Ezt követte: „Egy nő, ki az ablakon kiugrik.” Vigjáték 2 felv. Irta Scribe.

Csütörtök, dec. 20. Komlossy K.-né javára: „Kemény Simon.” Eredeti dráma 2 felv. Irta Kisfaludy Károly. Ezt követi: „A viharos éj.” Eredeti vigjáték 1 felv. Irta Kövér Lajos. Végül először: „Ma anyámnál ebédelek.” Vigjáték 1 felvonásban. Írták Decourcelle és Thibourt. Fordította Komlossy Ida Kövérné.

SAKKJÁTÉK.

52. sz. feladvány. — Willmers Rudolftól (Bécsben).

(Ez azon három feladvány egyike, melyekkel szerző a new-yorki versenyen az első díjat elnyerte.)

Világos indul s 4-ik lépésre matot mond.

Figyelmeztetés. Későn vettük észre, hogy 47. sz. feladványunk kétféleképp fejthető meg. Ezen hamarjában segíteni akarván a h2-ön álló Huszárt g3-ra igazítottuk. Minthogy pedig így a feladvány megfejthetlenné válnék, jobbnak találjuk a Huszárt h2-ön hagyni, s Világosnak Vf2 — f5 első lépését g6-ra állítandó Sötét gyalog által gátolni meg. Az 50-ik. sz. feladványban h4-re szintén Sötét gyalog állítandó.

A 47. számú feladvány megfejtése.

(B. Mészéna Istvántól.)

Világos.	Sötét.	Világos. A)	Sötét.
1) Vf2 — a2	Hh2 — f3 A)	1)	a6 — a5 B)
2) Va2 — a5 †	Kb6 — a5 :	2) Va2 — a4	Kb6 — c5 C)
3) Hb4 — d5	tetszés szerint.	3) Kc8 — e7	d4 — d3
4) b3 — b4 †		4) Hb4 — a6 †	
Világos. B)	Sötét.	Világos. C)	Sötét.
1)	Kb6 — c5	2)	a5 — b4 :
2) Va2 — a5 †	Kc5 — d6	3) Va4 — b5 †	Kb6 — a7
3) Kc8 — d8	tetszés szerint.	4) Vezér matol.	
4) Va5 — d5 †			

Helyesen fejtették meg. Vessprémben: Fülöp József. — Uj-Becsén: Csalkó György. — Bodrog-Keresztúron: Skvór Antal. — Török-Szent-Miklóson: Frankl A. — Maros-Vásárhelyt: Dósa Gábor. — Debreczenben: Sperber F. — Kis-Kürtösn: Csemiczky Károly. — T-Füreden: Nánásy Gyula. — B.-Ujváros: Kovács Lajos. — Si-mongáthon: új. Tóth János. — Győrött: Rózsa Elek. — Mooron: Radváner Vilmos. — Bécsben: Gold Samu. — Parabutyban: Rothfeld József. — Jánosiban: Keszler István.

Rövid értesítések. Bécs: G. S. Régi és könnyű, később jobbkat reménylünk Eszük: Óhajtvá várjuk. Az idő halad. Hol és miért kesik oly soká? — M.-Sziget: W. B. Sötét d4 — d3 lépéssel kikerüli a matot.

A magyar Akadémia palotája.

— (Ujabb kimutatása) a Vasárnapi Ujság szerkesztőségéhez, a magyar Akadémia számára beküldött hazafui adakozásoknak.

XL. közlés: Tisza-Becsről Bartha János 10 forintot. — Orosházáról a csizmadia czéhhez tartozó fiatalok Rentsisovszky Ferencz által 6 ft. 40 kr. — Összesen 16 ft. 40 kr.

Az eddigi I—XL. közlésekkel együtt: 13,653 ft. 20 kr., 1 régi római arany, 1 huszfrankos arany, 107 cs. arany, 21 kétftos tallér, 1 orosz tallér, 3 ujftos, 140 huszas, 14 negyedftos, 1 tizes, 1 db. 100 ftos és 10 db. 20 pftos nemzeti állam-kölcsön-kötelezvény.

Szerkesztői mondanivaló.

5424. K — a P. Talán még a jövő számban. Mert még lesz egy számunk, daczra hogy e maira már 52 van írva. Ez idén azon különös kitüntetésben részesülünk, hogy 53 vasárnapunk van, a mi még nem történt e lappal, mióta megvan. Nem mondhatjuk, hogy legalább vasárnapban nem volt bőségünk.

5425. Debreczen. Kiss Sámuel. Vissza fogjuk kérni az illető kéziratot, melyet nagyobb czél elérésére bocsátottunk ki kezeink közül; — elküldjük.

5426. Csépa. M. A panasz indokolásához hiányoznak a tények és bizonyítékok. Ily általános vádakkal nem lehet valakinek neki menni hirlapilag. Az nem illedelmes dolog, hogy az a bizonyos ur „slafrokban és dohányzó sípkában” jelenik meg a községházánál — hanem ezt otthon is meg lehetne neki mondani.

5427. Szolnok. Sz. Rosz neven veszi ön, hogy lapunkban B. O. ur a szolnoki hangverseny „rendezőjé”-nek nevezte magát, holott, ön szerint e cím nem illette. Csak valahogy országos kérdést ne csináljunk e dologból; úgy is van most elég.

5428. Gyöngyös. N. N. Az efféle tyúk- és tehénpör sem tartozik a nagy világ elé. Otthon kell az ily bajokat elintézni; akad azoknak most majd más bírójok is, ha a régi nem akart vagy nem tudott igazságot szolgáltatni.

5429. N.-Oroszl. P. Régebben az volt a gyakorlat, hogy „névmagyarítási” engedélyért a főmélt. udvari kancelláriához kellett folyamodni, a mit könnyen és gyorsan meg is adtak. Okunk van hinni, hogy most sem lesz másképen.

5430. N.-Kanizsa. B. J. Sajnáljuk, de a kívánságot most sem teljesíthetjük. Az előbbi okok most is állanak. Majd talán más úton.

5431. Der Ruf Igen gyarló költőitlen fordítás.

5432. B.-Gyarmat. P. I. Köszönjük a szivességet. A mű sem mint egész, sem egyes részleteiben nem jobb az általunk közlötté, melyet 8 társa közül választottunk ki. Az igaz, hogy egyes helyek itt sem hívek, de méltánylandó benne az egyöntetűség, a jó verselés és tiszta, költői nyelv. Az utóbbi tulajdonokat a küldött műben sokkal kisebb mértékben találjuk meg.

5433. N.-Kőrös. Az arckép nem használható. Maga a tárgy nem bír ránk nérvé elég érdekel.

5434. Kaproncza. X. Y. Z. Sajnálva kell kijelentenünk, hogy a jelesen írt cikket nem fogjuk közölni. Orvosi vitát előidézni, nem lehetett czélja lapunknak. Az itt megjelent, s külföldi jeles források után készült cikk nem volt határozott véleménynyilvánítás, mint inkább egyszerű előadása a tárgy historiai fejlődésének — mely elvbeli vitakozásra nem tart igényt s azt megérdemelni nem is akarja. Lapunk korlátozott tere és közlendőink sokasága kényszerít, önt kérnünk, hogy helyzetünket méltányolni sziveskedjék.

5435. Ungvár. F. E. Ön szives figyelmét örömet fogjuk viszonzni.

Nyílt tér. *)

Fölszólítás. Ezennel fölszólítjuk „A mezőgazdaság könyve” kiadót, sziveskedjenek az elkezdett munkát már valahára bevégezni és kiadni. Tudjuk jól, hogy nagy a munka, de azt is, hogy már ideje lenne, kezeink között hadd forogjon azon becses munka. — Sok előfizető már ki is halt. Bár újjevi ajándékkal örvendeztetnének meg mind a két kötettel. — Déls vidékéről Többen.

*) E rovatban közölt cikkekért csupán a sajtóhatóság irányában vállal felelőséget a Szerk.

HETI NAPTÁR.

Hó- és hetinap	Katholik. és Protest. naptár	Gör.-oroszl. naptár	☉ Nap-kelet		Izraelit. naptár	☾ Hold-kelet	
			nyug.	nyug.		nyug.	nyug.
December			Dec. (ó)		Tebet		
23 Vasár.	G 4 Viktoria	G 4 Vikt	11 B 29 Dán.	7 45	4 13	10 Bjt Jer	0 40 3 3
24 Hétfő	Ádám és Éva	Ád. Éva	12 Spiridion	7 46	4 13	11 (ostr.	1 9 4 9
25 Kedd	B Nagykar.	B.N.kar	13 Eustrat	7 46	4 14	12	1 47 5 7
26 Szerda	István vért.	Istv. v.	14 Kántor.	7 47	4 14	13	2 31 6 22
27 Csütört	János ap. év.	János	15 Eleuther	7 47	4 15	14	3 30 7 20
28 Péntek	Aprószentek	Aprósz.	16 Aggeus	7 47	4 16	15	4 41 8 6
29 Szomb.	Tamás vért.	Jonath.	17 Dániel pr.	7 47	4 17	16 Sab.	5 56 8 45

Holdnegyed: ☉ Holdtölte 28-án 4 óra 33 perczkor reggel.

TARTALOM.

Régészeti levelek Ipolyi Arnoldhoz. III. (Szent László képével). Rómer Flóris. — Tanács. Tompa. — A vajda leánya (vége). P. Szathmáry Károly. — Pápai Páriz Ferencz (arcz- és czimképe.) Kátay Gábor. — Böngezset. — Tárház: Kakas Márton levelei. 134. Adatok Petőfi halálához. XVI.—XX. Egyházi és iskola. Közintézetek, egyletek. Közlekedés. Irodalom és művészet. Ipar, gazdaság és kereskedés. Mi ujság? Egyveleg. Színházi napló. Sakkjáték. Magyar Akadémia palotája. Szerkesztői mondanivaló. Nyílt tér. Heti naptár.

Melléklet: Előfizetési felhívás „Magyarország” czimű politikai lap 1861-ik évi folyamára.

Felelős szerkesztő Pákh Albert: (lak. magyar-utca 1. sz.)